

Հանրակրթական դպրոցների մատչելիությունը

Օրենքը գործնականում

Երևան, 2018

«Հաշմանդամություն և ներառական զարգացում»
հասարակական կազմակերպություն
Հասցե՝ ՀՀ, Երևան 0009, Կորյունի 19ա, 5-րդ հարկ
Հեռախոս՝ +374 77 40 03 50, +374 93 04 82 62
Էլ. փոստ՝ didarmenia@gmail.com
Կայք՝ didarmenia.am, disabilityinfo.am

Սույն ուսումնասիրությունը հնարավոր է դարձել Ամերիկայի ժողովրդի աջակցությամբ՝ ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության ֆինանսավորմամբ և «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից իրականացվող «Պահանջատեր հասարակություն՝ հանուն պատասխանատու կառավարման» ծրագրի շրջանակներում: Ուսումնասիրության բովանդակության համար պատասխանատու է «Հաշմանդամություն և ներառական զարգացում» հասարակական կազմակերպությունը, և այն պարտադիր չէ, որ արտացոլի ԱՄՆ ՄԶԳ կամ ԱՄՆ կառավարության տեսակետները:

Բովանդակություն

Հապավումներ.....	4
Համառոտագիր.....	5
Ներածություն.....	7
Մեթոդաբանություն.....	8
Իրավական ակնարկ.....	10
Գլուխ 1. Դպրոցների արտաշենքային մատչելիությունը.....	14
1.1. Իրավական կարգավորումները.....	14
1.2. Մատչելիության շինարարական նորմերի պահպանումը.....	15
Գլուխ 2. Դպրոցների ներշենքային մատչելիությունը.....	20
2.1. Իրավական կարգավորումները.....	20
2.2. Մատչելիության շինարարական նորմերի պահպանումը.....	21
Եզրահանգումներ և առաջարկություններ.....	31
Հավելված 1. Ուսումնասիրված դպրոցների ցանկ.....	35
Հավելված 2. Մոնիտորինգի դիտարկման քարտ.....	36
Հավելված 3. Ֆոկուս խմբային քննարկման ուղեցույց.....	41
Հավելված 4. Ուսումնասիրված իրավական ակտեր.....	42

Չափավորումներ

ԲՍԽ	Բնակչության սակավաշարժուն խմբեր
ԿԳՆ	Կրթության և գիտության նախարարություն
ՏԶԿՆ	Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն
ՄԱԿ	Միավորված ազգերի կազմակերպություն
ԶՊԿ	Զաղաքաշինության պետական կոմիտե

Համառոտագիր

Չեկույցում ամփոփված են «Հաշմանդամություն և ներառական զարգացում» հասարակական կազմակերպության (ՀԿ)¹ կողմից իրականացված «Հանրակրթական դպրոցների մատչելիությունը. օրենքը գործնականում» մասնակցային մոնիտորինգի արդյունքները: Մոնիտորինգն իրականացվել է «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի (ԹԻՀԿ) «Պահանջատեր հասարակություն՝ հանուն պատասխանատու կառավարման» ծրագրի շրջանակներում, ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության (USAID) աջակցությամբ:

Մոնիտորինգի նպատակն է ուսումնասիրել 2007թ. հետո երևանում, Գյումրիում և Վանաձորում կառուցված և վերակառուցված թվով 20 հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համապատասխանությունը Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) քաղաքաշինության նախարարի մատչելիության շինարարական նորմերի մասին հրամանին:

Ուսումնասիրությունն իրականացվել է քանակական և որակական մեթոդաբանությունների համադրմամբ. քանակական մասում կիրառվել է որակական՝ տիպային ներկայացուցչական ընտրանք՝ 2 չափանիշի հիման վրա՝ ներառականություն (ներառական կրթություն իրականացնող և չիրականացնող) և վերակառուցման ֆինանսավորման աղբյուր (պետական և ոչ պետական), տվյալները հավաքագրվել են ձևայնացված դիտարկման մեթոդի կիրառմամբ և վերլուծվել՝ քանակական հետազոտական ավանդույթի շրջանակներում: Որակական մասում իրականացվել է 2 ֆոկուս խմբային քննարկում՝ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համադասարանցիների և ծնողների մասնակցությամբ՝ առանձին խմբերով:

Մոնիտորինգի արդյունքների վերլուծությունը թույլ է տալիս ընդհանուր պատկերացում կազմել ուսումնասիրության ենթարկված 20 դպրոցների շինությունների՝ մատչելիության նորմերին համապատասխանության մասին: Արդյունքները ցույց են տալիս, որ մատչելիության շինարարական նորմերը կարգավորող՝ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի համապատասխան հրամանը ամբողջությամբ չի կիրարկվել, իսկ որոշ դեպքերում ամբողջությամբ և կոպտորեն խախտվել է: Ըստ այդմ կարելի է պնդել, որ ուսումնասիրված հանրակրթական դպրոցները անհասանելի են հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների համար, քանի որ մեծամասամբ չեն համապատասխանում մատչելիության չափանիշներին:

Չեկույցում ուսումնասիրության արդյունքները ներկայացվել են 2 հիմնական գլխում:

Առաջին գլխում ամփոփված են մատչելիության շինարարական նորմերի պահպանման շուրջ իրավական այն կարգավորումներն ու հետազոտական այն բացահայտումները, որոնք վերաբերում են արտաշենքային մատչելիության չափանիշներին, ներառյալ՝ դպրոցների հարակից տարածքների և հիմնական մուտքի վերաբերյալ:

Երկրորդ գլխում ներառված են ներշենքային մատչելիության չափանիշներին վերաբերող հետազոտական բացահայտումներն ու իրավական կարգավորումները, այդ թվում՝ դպրոցի նախասրահի, միջանցքների, հարկերի, դասասենյակների, այլ սենյակների և հավելյալ սարքավորումների վերաբերյալ:

Չեկույցի գլուխներից յուրաքանչյուրը կազմված է 2-ական ենթագլխից, որոնցում համապատասխանաբար ամփոփված են իրավական կարգավորումները և հետազոտական բացահայտումները:

---

¹ Կազմակերպությունը մինչ 2018թ. գործել է «Դիսըբիլիթի Ինֆո» տեղեկատվական հասարակական կազմակերպություն անվանումով

Արդյունքների վերլուծության հիման վրա մշակվել են կիրառական առաջարկություններ՝ ուղղված ՀՀ համապատասխան գերատեսչություններին՝ Զաղաքաշինության պետական կոմիտե (ԶՊԿ), Կրթության և գիտության նախարարություն (ԿԳՆ), դրանց ստորաբաժանումներին (քաղաքապետարաններ, համայնքապետարաններ և այլն), դպրոցների վերակառուցումը ֆինանսավորող սուբյեկտներին, ինչպես նաև հանրակրթական դպրոցների ղեկավարություններին:

Ներածություն

Պաշտոնական վիճակագրության համաձայն՝ Հայաստանում ապրում է հաշմանդամություն ունեցող ավելի քան 195,000 մարդ, որից շուրջ 8000-ը երեխաներ են: Թեև 2005 թվականից Հայաստանը որդեգրել է կրթության ներառականության քաղաքականությունը, ուսումնական հաստատությունները շարունակում են անմատչելի մնալ հաշմանդամություն ունեցող սովորողների համար: Շենքային պայմանները հնարավորություն չեն տալիս հաշմանդամություն ունեցող բոլոր աշակերտներին կրթություն ստանալ իրենց բնակության վայրին մոտ գտնվող դպրոցում, ինչի արդյունքում ոտնահարվում է ոչ միայն նրանց կրթության, այլ նաև համայնքում ներառվելու իրավունքը: 2007 թվականից գործում է ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի հրամանը² շենքերի և շինությունների մատչելիության շինարարական նորմերի վերաբերյալ: 2014 թվականից ուժի մեջ է մտել նաև «Հանրակրթական նշանակության շենքեր» շինարարական նորմերը հաստատելու մասին հրամանը³, որոնք սահմանում են հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների մատչելիության չափանիշները հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար: 2007 թվականից մինչ օրս Հայաստանում վերակառուցվել և կառուցվել է ավելի քան 500 հանրակրթական դպրոց: Պաշտոնական վիճակագրության համաձայն՝ յուրաքանչյուր ուսումնական տարի հաշմանդամություն ունեցող տասնյակ աշակերտներ ուսումն անավարտ են թողնում: Human Rights Watch-ի կողմից արձանագրված բազմաթիվ դեպքերում⁴ ծնողները հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար տնային ուսուցում են ընտրում ոչ թե երեխայի առողջական խնդիրների, այլ համայնքի դպրոցների մատչելիություն արգելքների պատճառով:

«Հանրակրթական դպրոցների մատչելիությունը. օրենքը գործնականում» ուսումնասիրությունը իրականացվել է ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության ֆինանսավորմամբ «Թրանսպարենսի հիթերնեշնլի հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ կողմից իրականացվող «Պահանջատեր հասարակություն՝ հանուն պատասխանատու կառավարման» ծրագրի շրջանակներում: 2017թ. դեկտեմբերի 18-ից 24-ն իրականացվել է մասնակցային մոնիտորինգ Երևանի, Վանաձորի և Գյումրու թվով 20 դպրոցներում, որոնք վերակառուցվել են 2007 թվականից հետո: Մոնիտորինգի նպատակն է նպաստել ուսումնական հաստատությունների մատչելիությանը հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար՝ խթանելով ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի մատչելիության շինարարական նորմերի արդյունավետ կիրառումը Հայաստանում:

Մոնիտորինգի իրականացման համար կնքվել է համագործակցության հուշագիր ՀՀ քաղաքաշինության պետական կոմիտեի հետ: Համաձայն հուշագրի՝ Կոմիտեն անհրաժեշտ միջոցներ է ձեռնարկելու քննարկման արդյունքում ներկայացված առաջարկություններին և եզրակացություններին ընթացք տալու համար:

Հաշմանդամություն ունեցող 12 անձանցից (այդ թվում՝ մեկ երեխա յուրաքանչյուր համայնքից) կազմված խումբը ուսումնասիրություն է իրականացրել Հայաստանի մայրաքաղաքի և հանրապետության երկու մեծ քաղաքների՝ Գյումրու և Վանաձորի այն հաստատություններում, որոնք վերակառուցվել են պետական և ոչ պետական ֆինանսավորմամբ, ներառական կրթություն իրականացնող և դեռևս չիրականացնող դպրոցներում: Մոնիտորինգի գործիքը մշակվել է ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2007թ. մատչելիության շինարարական նորմերի հիման վրա: Կազմակերպվել են նաև ֆոկուս խմբային

² ՀՀՇՆ IV-11.07.01-2006 (ՄՄՆ 3.02-05-2003) «Շենքերի և շինությունների մատչելիությունը բնակչության սակավաշարժուն խմբերի համար» շինարարական նորմերի հաստատման մասին ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2006 թ. նոյեմբերի 10-ի թիվ 253-Ն [հրաման](#)

³ ՀՀՇՆ 31-03.01-2014 «Հանրակրթական նշանակության շենքեր» շինարարական նորմերը հաստատելու մասին ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2014 թ. ապրիլի 9-ի թիվ 103-Ն [հրաման](#)

⁴ Human Rights Watch, «Ե՞րբ կկարողանամ տուն գնալ» [գեկույց](#), 2017թ.

քննարկումներ հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների համադասարանցիների և նրանց ծնողների հետ:

Մեթոդաբանություն

Չետագոտության նպատակն է ուսումնասիրել 2007 թվականից հետո Երևանում, Գյումրիում և Վանաձորում կառուցված և վերակառուցված թվով 20 հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների համապատասխանությունը ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի մատչելիության շինարարական նորմերի մասին հրամանին:

Չետագոտության օբյեկտը Երևանում, Գյումրիում և Վանաձորում թվով 20 հանրակրթական դպրոցներն են:

Չետագոտության առարկան դպրոցների համապատասխանությունն է մատչելիության շինարարական նորմերին:

Չետագոտության խնդիրն է բացահայտել ներքոհիշյալ տարածքային միավորների համապատասխանությունը մատչելիության շինարարական նորմերին.

1. դպրոցների հարակից տարածքներ,
2. դպրոցի մուտք,
3. դպրոցի նախասրահ, միջանցքեր և հարկեր,
4. դպրոցի դասասենյակներ,
5. դպրոցի այլ սենյակներ (բուֆետ, բուժկետ, սանհանգույց և այլն),
6. հավելյալ սարքավորումներ:

Տեղեկության հավաքագրման մեթոդների նկարագրություն

Որպես առաջնային տեղեկատվության հավաքագրման սոցիոլոգիական հիմնական մեթոդներ օգտագործվել են **դիտարկումը** և **ֆոկուս խմբային քննարկումը**:

Դիտարկման մեթոդը կիրառվել է հետազոտության ընտրանքում ներառված 20 հանրակրթական դպրոցներում (տես Հավելված 1), որը թույլ է տվել բացահայտել դրանց համապատասխանությունը մատչելիության շինարարական նորմերին: Կիրառվել է ձևայնացված դիտարկման քարտ (տես Հավելված 2)՝ օբյեկտի մասին համադրելի և կազմակերպված քանակական տվյալներ ստանալու նպատակով:

Իրականացվել է 2 ֆոկուս խմբային քննարկում (տես Հավելված 3)՝ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համադասարանցիների և ծնողների մասնակցությամբ՝ առանձին խմբերով: Կայացած ֆոկուս խմբային քննարկումների արդյունքում՝ խնդիրն հանդիպողների խոսքերով բացահայտվել և վերհանվել են հաշմանդամություն և կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կարիքները կրթական միջավայրում, ինչպես նաև կրթական միջավայրի ֆիզիկական խոչընդոտներն ու անմատչելիությունը:

Չետագոտության ընտրանք

Չետագոտության շրջանակներում կիրառվել է տիպային ներկայացուցչական ընտրանք, քանի որ արդյունքների վիճակագրական ներկայացուցչություն ապահովելու և, հետևաբար, դրանք բոլոր հանրակրթական դպրոցների վրա տարածելու խնդիր ի սկզբանե չի հետապնդվել:

Ընտրանքի տիպերը կազմվել են 2 չափանիշով՝ **ներառականություն** (ներառական կրթություն իրականացնող և չիրականացնող) և **վերակառուցման ֆինանսավորման աղբյուր** (պետական և ոչ պետական): Յուրաքանչյուր տիպում ներառվել է 5 դպրոց՝ ընդհանուր առմամբ կազմելով 20

դիտարկման միավոր: Ընտրանքի հիմքը հանդիսացել է ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության և Երևանի քաղաքապետարանի կողմից տրամադրված ցուցակները, ըստ որոնց՝ 2007 թվականից հետո Երևանում, Գյումրիում և Վանաձորում կառուցվել կամ վերակառուցվել է թվով 183 հանրակրթական դպրոց:

Ընտրանքը կազմվել է հետևյալ քայլերի հերթականությամբ՝

1. Գերատեսչությունների կողմից տրամադրված ցուցակներից ընտրանքի հիմքի առանձնացում տվյալների ֆիլտրմամբ՝ ըստ քաղաքների և վերակառուցման տարեթվի:
2. Ընտրանքի հիմքում ներառված միավորների տիպականացում՝ ըստ ընտրության չափանիշների: Արդյունքում՝ դպրոցների 4 տիպերի դուրսբերում՝
  - **1-ին տիպ** - Ներառական կրթություն իրականացնող, պետական ֆինանսավորմամբ
  - **2-րդ տիպ** - Ներառական կրթություն չիրականացնող, պետական ֆինանսավորմամբ
  - **3-րդ տիպ** - Ներառական կրթություն իրականացնող, ոչ պետական ֆինանսավորմամբ
  - **4-րդ տիպ** - Ներառական կրթություն չիրականացնող, ոչ պետական ֆինանսավորմամբ
3. Յուրաքանչյուր տիպում ներառված միավորներից 5-ական դպրոցի (տե՛ս Հավելված 1) ընտրություն՝ պատահական միավորների ընտրության տեխնիկայով:

Մոնիտորների ընտրության սկզբունքները

Մոնիտորների ընտրությունը կատարվել է նպատակաուղղված կերպով՝ երկու հիմնական չափանիշի հաշվի առմամբ՝ **հասարակական ակտիվություն** և **հաշմանդամության առկայություն**:

Յուրաքանչյուր համայնքում դիտարկումներն իրականացնելու համար աշխատել է 4 հոգուց կազմված թիմ, այդ թվում՝ 1 համակարգող-մոնիտոր և 3 մոնիտոր: Յուրաքանչյուր համայնքում մոնիտորների աշխատանքային գրաֆիկն ու դիտարկումների վայրերի նշանակումը կազմակերպվել է տվյալ համայնքի համակարգող-մոնիտորի և մոնիտորների միջև փոխհամաձայնությամբ՝ ըստ նպատակահարմարության:

Տվյալների վերլուծության մեթոդները

Դիտարկումների արդյունքում հավաքագրված տվյալները ենթարկվել են քանակական վերլուծության: Տվյալների մուտքագրման, մշակման, պահպանման և վերլուծության համար կիրառվել է SPSS համակարգչային վերլուծական ծրագիրը:

Ֆոկուս խմբային քննարկումների արդյունքում կուտակված ինֆորմացիան ենթարկվել է բովանդակային վերլուծության, որի արդյունքում ստացվել է ուսումնասիրվող խնդրի որակական կողմը՝ դուրս բերելով դրա առավել խորքային և համապարփակ պատկերը:

Մոնիտորինգի սահմանափակումները

Մոնիտորինգի հիմնական սահմանափակումները երկուսն են՝

1. Հետազոտության արդյունքները ներկայացուցչական չեն, հետևաբար՝ դրանց հիման վրա հնարավոր չէ համապարփակ պատկերացում կազմել ամբողջ գլխավոր համախմբության՝ 2007 թվականից հետո վերակառուցված բոլոր 183 դպրոցների վերաբերյալ:
2. Քաղաքաշինության նախարարի համապատասխան հրամանի կետերով սահմանվող՝ խիստ մանրամասն և մասնագիտական չափում ենթադրող որոշ չափորոշիչներ ստուգման չեն ենթարկվել, իսկ որոշները, հաշվի առնելով մոնիտորինգի մասնակցային բնույթը, ստուգվել են սուբյեկտիվ գնահատման 1-5 բալային սանդղակների միջոցով:

Իրավական ակնարկ

Հաշմանդամություն ունեցող մարդիկ՝ պատմականորեն դիտվելով որպես սոցիալական ապահովության շահառուներ, այժմ միջազգային իրավունքով ճանաչված են որպես իրավունքի կրողներ՝ ունենալով առանց խտրականության և հավասար հնարավորությունների հիման վրա կրթության իրավունք: Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան (1989թ.), Բուլոնի համար կրթության մասին համաշխարհային հռչակագիրը (1990թ.), Հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար հնարավորությունների հավասարեցման ստանդարտ կանոնները (1993թ.) և Սալամանկայի հռչակագիրը և գործողությունների շրջանակը (1994թ.) վկայում են հաշմանդամություն ունեցող անձանց կրթության իրավունքի վերաբերյալ աստիճանաբար աճող իրազեկումը և ընկալումը:

Ներառականության գաղափարը՝ դիտարկվելով որպես կրթության իրավունքի նվաճման լավագույն միջոց, նոր թափ է ստացել վերջին երեսուն տարում և ամրագրվել է **Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին կոնվենցիայով** (այսուհետ՝ Կոնվենցիա), որը որակյալ ներառական կրթության գաղափարը վկայակոչող առաջին իրավական պարտադիր գործիքն է: Հայաստանի Հանրապետությունը 2010թ. վավերացնելով Կոնվենցիան համաձայնել է ստանձնել մի շարք պարտավորություններ, որոնք առնչվում են ներառական և որակյալ կրթությանը:

Կոնվենցիայի մասնակից պետությունները պետք է համապատասխան միջոցներ ձեռնարկեն, որպեսզի ապահովեն ֆիզիկական միջավայրի, փոխադրամիջոցների, տեղեկատվության և հաղորդակցության, ներառյալ տեղեկատվական ու հաղորդակցական տեխնոլոգիաներն ու համակարգերը, ինչպես նաև այլ հարմարությունների ու ծառայությունների մատչելիությունը, որոնք հասանելի են հասարակությանը և՛ քաղաքներում, և՛ գյուղական վայրերում:

2017թ. Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների հարցերով ՄԱԿ-ի կոմիտեն՝ դիտարկելով Հայաստանի նախնական զեկույցը, ներկայացրել է մի շարք առաջարկություններ և հայտնել է իր մտահոգությունները:

Կոմիտեն հայտնել է իր մտահոգությունը, որ չնայած ներառական կրթության աճող միտմանը, հաշմանդամություն ունեցող բազմաթիվ երեխաներ սովորում են տարանջատված կրթական համակարգերում և չեն ստանում այն աջակցությունը, որն անհրաժեշտ է ներառական կրթության մեջ ընդգրկվելու համար: Կոմիտեին մտահոգել է նաև հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար հանրակրթական դպրոցների մատչելիության և խելամիտ հարմարեցումների, ինչպես նաև վարչական և ուսումնական կազմի՝ ներառական կրթության մասին ոչ բավարար աջակցության և դասընթացների բացակայությունը: Կոմիտեն ընդգծել է նաև ներառական կրթությունը քաղաքներում և գյուղական վայրերում խթանող համապարփակ ռազմավարության բացակայության փաստը:

Թեև **«Կայուն զարգացման 2030 օրակարգում»** ներառված կայուն զարգացման նոր նպատակներն իրավաբանորեն պարտադիր չեն, կառավարություններից ակնկալվում է ստանձնել հանձնառություններ և մշակել ազգային ծրագրեր այդ 17 նպատակներին հասնելու համար:

Նպատակ 4-ն անդրադառնում է ներառական և որակյալ կրթության և ցկյանս ուսումնառության հնարավորությունների խթանմանը բոլորի համար՝ կենտրոնանալով գենդերային անհավասարության վրա՝ ապահովելու հավասար պայմաններ կրթության բոլոր մակարդակներում և մասնագիտական ուսուցում խոցելի խմբերի համար, ներառյալ հաշմանդամություն ունեցող անձանց: Բացի այդ, առաջարկը կոչ է անում կրթական հաստատությունների կառուցում և արդիականացում, որոնք երեխաների, հաշմանդամության և գենդերային տեսանկյունից զգայուն են, ապահովում են անվտանգ, առանց բռնության, ներառական և արդյունավետ կրթական միջավայր բոլորի համար:

«Հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքը, որը ուժի մեջ է մտել 1993թ., չի թույլատրում բնակավայրերի նախագծումն ու կառուցապատումը, բնակելի շրջանների ձևավորումը, նախագծային լուծումների մշակումը, շենքերի, կառույցների, ներառյալ օդանավակայանների և երկաթուղային կայանների շինարարությունն ու վերակառուցումը, ինչպես նաև տրանսպորտային միջոցների, այդ թվում անհատական, կապի և տեղեկատվության միջոցների մշակումն ու արտադրությունը, եթե դրանք հաշմանդամություն ունեցող անձանց մատչելիության և օգտագործման համար հարմարեցված չեն:

«Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ օրենքը, որը սահմանում է ՀՀ-ում քաղաքաշինական գործունեության հիմնադրույթները և կարգավորում է այդ գործունեության հետ կապված հարաբերությունները, մի քանի դրույթներում անդրադառնում է հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար մատչելի միջավայրի անհրաժեշտությանը:

Օրենքի 10-րդ հոդվածը սահմանում է, որ ՀՀ կառավարությունը քաղաքաշինության բնագավառում ապահովում է հաշմանդամություն ունեցող մարդկանց համար բնակելի, հասարակական, արտադրական շենքերի և կառույցների մատչելիության, տրանսպորտային ենթակառուցվածքների օբյեկտներից անարգել օգտվելու՝ օրենքից բխող պահանջների իրականացումը: Հաշմանդամություն ունեցող մարդկանց տեղաշարժման մատչելիությունն ապահովող և այլ անհրաժեշտ նորմերը Քաղաքաշինական նորմատիվ-տեխնիկական փաստաթղթերի համակարգի մասն են: Քաղաքաշինական նորմատիվ-տեխնիկական փաստաթղթերը հիմք են ծառայում փորձաքննության, քաղաքաշինական գործունեության վերահսկողության, վիճելի հարցերի լուծման համար: Քաղաքաշինական նորմատիվ-տեխնիկական փաստաթղթերի պահանջների կատարումը պարտադիր է քաղաքաշինական գործունեության սուբյեկտների համար:

«Հանրակրթական նշանակության շենքեր» շինարարական նորմերը հաստատելու մասին ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2014թ. ապրիլի 9-ի թիվ 103-Ն հրամանը առանձին բաժնով անդրադառնում է նաև մատչելիության հիմնական պահանջներին:

«100. Հանրակրթական հաստատությունների նախագծման ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել հաշմանդամների կողմից, այդ թվում շարժասայլակներով և այլ օժանդակ հարմարանքների օգնությամբ տեղաշարժվող, դրանց օգտագործման հնարավորությունը՝ շենքերի մոտեցումների, մուտքերի և դռների, թեքահարթակների, սանդուղքների և աստիճանների, բազրիքների, վերելակների, լուսամուտների, սանիտարական հանգույցների կահավորման և դրանց բաղկացուցիչ մաս կազմող օժանդակ հարմարանքների նկատմամբ սահմանված պահանջների կիրառմամբ՝ ղեկավարվելով ՀՀՇՆ IV-11.07.01 շինարարական նորմերի պահանջներով»:

ՀՀ օրենսդրությամբ՝ բնակելի (բացառությամբ ֆիզիկական անձանց կողմից կառուցվող անհատական բնակելի տների), հասարակական, արտադրական շենքերի և շինությունների նախագծային փաստաթղթերի փորձաքննությունն իրականացվում է՝ հաշվի առնելով ճարտարապետահատակագծային առաջադրանքով սահմանված հաշմանդամություն ունեցող անձանց և բնակչության սակավաշարժուն խմբերի կենսագործունեության համար անհրաժեշտ պայմաններն ապահովող միջոցառումների իրականացումը:

Ճարտարապետահատակագծային առաջադրանքը փաստաթուղթ է, որը Հայաստանի Հանրապետության իրավական ակտերով, քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթերով, բնակավայրի քաղաքաշինական կանոնադրությամբ, ինչպես նաև քաղաքաշինական, բնապահպանական, սանիտարափոփոխիչ, հակահրդեհային, հաշմանդամություն ունեցող անձանց և բնակչության սակավաշարժ խմբերի պաշտպանության ու այլ նորմատիվ պահանջներին համապատասխան սահմանում է տվյալ տարածքում քաղաքաշինական գործունեության օբյեկտի նախագծման և շինարարության պարտադիր պայմանները և սահմանափակումները: Համայնքի

վարչական սահմաններում ճարտարապետահատակագծային առաջադրանքը կառուցապատողին տալիս է համայնքի ղեկավարը, համայնքի վարչական սահմաններից դուրս գտնվող տարածքներում՝ մարզպետը, Երևան քաղաքում՝ քաղաքապետը:

Ավարտված շինարարության շահագործման ընդունումը փաստագրվում է հաշմանդամություն ունեցող անձանց և բնակչության սակավաշարժուն խմբերի կենսագործունեության ապահովմանն ուղղված միջոցառումների իրականացման դեպքում, եթե ճարտարապետահատակագծային առաջադրանքով և սահմանված կարգով համաձայնեցված ու հաստատված նախագծային փաստաթղթերով նախատեսված է այդպիսի պայման:

Թեև օրենսդրական կարգավորումների առկայությանը, հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար միջավայրի մատչելիությունը շարունակում է անտեսվել քաղաքաշինական գործունեություն իրականացնողների կողմից:

Խնդրահարույց է կառուցված շինության (այդ թվում՝ վերակառուցված, վերականգնված, ուժեղացված, արդիականացված, ընդլայնված) շինարարական աշխատանքների իրականացման ավարտը և, ըստ գործառնական նշանակության, շահագործման ընդունումը փաստագրող ավարտական ակտի (շահագործման թույլտվություն) տրամադրումը: Համայնքի տարածքում ավարտական ակտը (շահագործման թույլտվությունը) տալիս է համայնքի ղեկավարը, իսկ ավարտված շինարարական օբյեկտի՝ հաստատված նախագծին և նորմատիվատեխնիկական փաստաթղթերի պարտադիր պահանջներին համապատասխանությունը հավաստվում է ընդունող հանձնաժողովի ակտով:

Ընդունող հանձնաժողովի կազմում ներգրավվում են կառուցապատողի, կապալառուի, տեխնիկական հսկողություն և օրենքով կամ պայմանագրով նախատեսված դեպքերում՝ հեղինակային հսկողություն իրականացնող անձինք, քաղաքաշինական պետական տեսչության համապատասխան տարածքային բաժնի, մատակարար կազմակերպությունների, ինչպես նաև օրենքով համապատասխան վերահսկողական իրավասություններով օժտված այլ շահագրգիռ պետական մարմինների (այսուհետ՝ շահագրգիռ պետական մարմին) և իրավասու մարմնի ներկայացուցիչները:

Ընդունող հանձնաժողովի անդամն ակտը չստորագրելու դեպքում հանձնաժողովի նախագահին է տրամադրում իր իրավասության սահմաններում արված դիտողությունները՝ նշելով արձանագրված թերությունները: Նշված թերությունները պետք է վերացվեն շինարարական կապալի պայմանագրով սահմանված ժամկետում, այլապես օբյեկտը հանձնաժողովի կողմից չի ընդունվում:

Գործնականում անհրաժեշտ է ապահովել համապատասխան մեխանիզմներ, որոնք կբացառեն տվյալ գործընթացում մատչելիության շինարարական նորմերի անտեսումը: Բացի այդ, անհրաժեշտ է արդյունավետ կերպով նպաստել ընդունող հանձնաժողովի անդամների իրազեկվածության բարձրացմանը:

Քաղաքաշինության ոլորտում տեսչական մարմինը, որն իրականացնում է վերահսկողական ծառայություններ և կիրառում է պատասխանատվության միջոցներ, պետք է ունենա լայն լիազորություններ և պետք է ապահովի հաշմանդամություն ունեցող անձանց կազմակերպությունների հետ սերտ համագործակցությունը: Տեսչության կառուցվածքային ու տարածքային ստորաբաժանումների աշխատողները պետք է ունենան մատչելիության շինարարական նորմերի և համընդհանուր դիզայնի վերաբերյալ ոչ ֆորմալ կրթության շարունակական հնարավորություններ: Կառույցի հաշվետվողականության և թափանցիկության մեխանիզմները հավելյալ երաշխիքներ են գործընթացների ներառականության ապահովման տեսանկյունից: Անհրաժեշտ է հրապարակել նաև տեսչական ստուգումների մասին մանրամասն տեղեկություններ, ինչը կբարձրացնի նաև քաղաքացիների շրջանում վստահությունը և դիմելիության ցուցանիշը:

Բոլոր կառուցակարգային բարեփոխումներն (այդ թվում՝ տեսչական մարմինների) իրականացնելիս որոշում կայացնողները պետք է հիմնվեն Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների հարցերով ՄԱԿ-ի կոմիտեի **Մատչելիության մասին ընդհանուր մեկնաբանություն 2-ի** (CRPD/C/GC/2), **Ներառական կրթության իրավունքի մասին ընդհանուր մեկնաբանություն 4-ի** (CRPD/C/GC/4) և **Կոնվենցիայի իրականացմանը և մոնիտորինգին հաշմանդամություն ունեցող անձանց մասնակցության մասին ընդհանուր մեկնաբանություն 7-ի** (CRPD/C/GC/7) վրա:

Գլուխ 1. Դպրոցների արտաշենքային մատչելիությունը

1.1. Իրավական կարգավորումները

ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի՝ 2006թ. նոյեմբերի 10-ի թիվ 253-Ն «Շենքերի և շինությունների մատչելիությունը բնակչության սակավաշարժուն խմբերի համար» հրամանով⁵ (այսուհետ՝ Հրաման) ամրագրվում են մի շարք շինարարական նորմեր: Հրամանը ուժի մեջ է մտել 2007թ. հունվարի 25-ից: Սույն ենթագլխում ներկայացվում են այն նորմերը, որոնք վերաբերում են շինությունների, այդ թվում՝ դպրոցների արտաշենքային մատչելիությանը:

Հրամանի 5.1.1 կետով ամրագրված է, որ շենքերի նախագծերում պետք է նախատեսված լինեն բնակչության սակավաշարժուն խմբերի (այսուհետ՝ ԲՍԽ) անարգելք և հարմար տեղաշարժման պայմաններ, շենքին մոտեցման հողամասով կամ կազմակերպության շինությունների համալիրների տարածքով՝ հաշվի առնելով քաղաքաշինական նորմերի պահանջները: ԲՍԽ-երի համար մատչելի շարժման բոլոր ուղիներում պետք է ապահովված լինի տեղեկատվական աջակցության միջոցների համակարգ:

Համաձայն հրամանի՝ տեղամասում ստորգետնյա և վերգետնյա անցումների առկայության դեպքում, դրանք անհրաժեշտ է սարքավորել թեթահարթակներով կամ վերամբարձ սարքվածքներով, եթե ԲՍԽ-երի համար հնարավոր չէ կազմակերպել գետներես անցում: Ըստ 5.1.6 կետի՝ հետիոտնային ուղիների ծածկույթի վրա նախագուշակական ֆունկցիա կատարող շոշափողական (տակտի) միջոցները պետք է տեղադրել տեղեկատվության օբյեկտից՝ վտանգավոր հատվածի սկզբից, շարժման ուղղության փոփոխումից, մուտքից և այլն, ոչ պակաս, քան 0,8 մ հեռավորության վրա:

5.1.10 կետով սահմանվում է, որ շենքերի, շինությունների պատերին կամ առանձին կոնստրուկցիաների վրա տեղադրվող սարքավորանքները և սարքվածքները (փոստարկղերը, տաքսոֆոնների պատասպարանները, տեղեկատվական վահանները և այլն), ինչպես նաև շենքերի և շինությունների ելուստային մասերը և տարրերը չպետք է կրճատեն անցման, ինչպես նաև թիկնաթոռ-սայլակի մանևրման և տեղաշարժման նորմավորվող տարածությունը: Տեսողական թերություններով մարդկանց համար նախատեսված տաքսոֆոնները և այլ հատուկ սարքավորումները պետք է տեղակայվեն հորիզոնական հարթության վրա ակոսավոր ծածկով կամ 0,4 մ ոչ պակաս բարձրությամբ առանձին սալերի վրա, որոնց եզրը պետք է գտնվի տեղադրված սարքավորանքից 0,7-0,8 մ հեռավորության վրա: Կախովի սարքավորանքի ձևերը և եզրերը պետք է լինեն կլորացված:

Ըստ Հրամանի՝ մուտքը տարածք կամ տեղամաս հարկավոր է սարքավորել օբյեկտի վերաբերյալ հաշմանդամների համար մատչելի տեղեկատվության տարրերով: Սպասարկման կազմակերպությունների մոտ բաց անհատական ավտոկայանատեղերում հաշմանդամների ավտոտրանսպորտի համար հարկավոր է հատկացնել 10%-ից ոչ պակաս (առնվազն մեկ) տեղ: Այդ տեղերը պետք է նշանակվեն միջազգային պրակտիկայում ընդունված նշաններով:

5.2.1 կետը սահմանում է, որ շենքում պետք է լինի ԲՍԽ-երի համար հարմարեցված առնվազն մեկ մուտք հողի մակերևույթից և ԲՍԽ-երին մատչելի այդ շենքի հետ միացված յուրաքանչյուր ստորգետնյա կամ վերգետնյա անցումից:

5.2.2 կետով պահանջվում է, որ արտաքին սանդուղքները և թեթահարթակները պետք է ունենան բռնածողեր՝ գործող նորմատիվային փաստաթղթերում հենարանային ստացիոնար սարքավորումներին ներկայացվող տեխնիկական պահանջներին համապատասխան: Շենքի հիմնական մոտեցումներում սանդուղքների 2,5 մ և ավելի լայնության դեպքում, լրացուցիչ հարկավոր է նախատեսել բաժանիչ բռնածողեր: ԲՍԽ-երին մատչելի մուտքերի հարթակը պետք է ունենա շվաքարան, ջրահեռացում, կախված տեղական կլիմայական պայմաններից նաև ջեռուցում, ինչը սահմանվում է նախագծման

⁵ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի 2006թ. նոյեմբերի 10-ի [թիվ 253-Ն հրաման](#)

առաջադրանքով: Մուտքային հարթակների և նախամուտքերի ծածկերի մակերեսները պետք է լինեն պինդ, թըջվելու դեպքում չպետք է սահեն և պետք է ունենան լայնական թեթուքություն 1-2 %-ի սահմաններում:

Հրամանի համաձայն՝ անցախցերի կամ մուտքային հարթակների հատակում տեղադրված դրենաժային և ջրահավաք ցանցերը պետք է տեղադրվեն համահարթ հատակի ծածկի մակերեսի նկատմամբ:

1.2. Մատչելիության շինարարական նորմերի պահպանումը

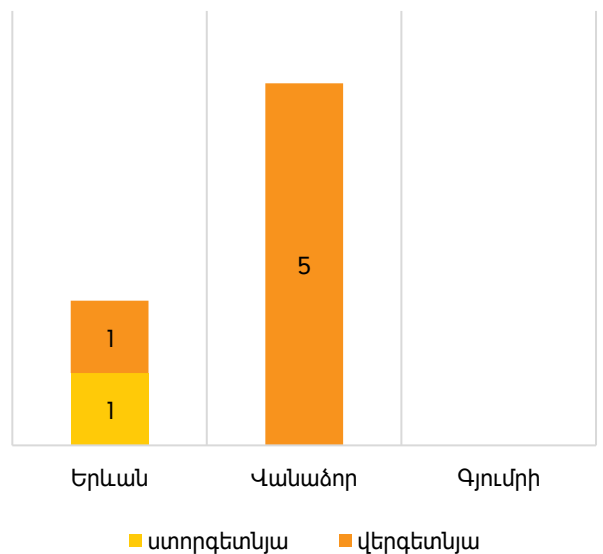
Դպրոցների հարակից տարածքներ

Մոնիտորինգի արդյունքները ցույց են տալիս, որ 20 դպրոցից միայն 7-ի մոտակա կանգառում էր առկա որևէ տեսակի՝ ստորգետնյա կամ վերգետնյա անցում (Հրամանի 5.1.5): Անցումներից 2-ը Երևան քաղաքում էին, իսկ 5-ը՝ Վանաձորում. Գյումրի քաղաքում անցումներն առհասարակ բացակայում էին:

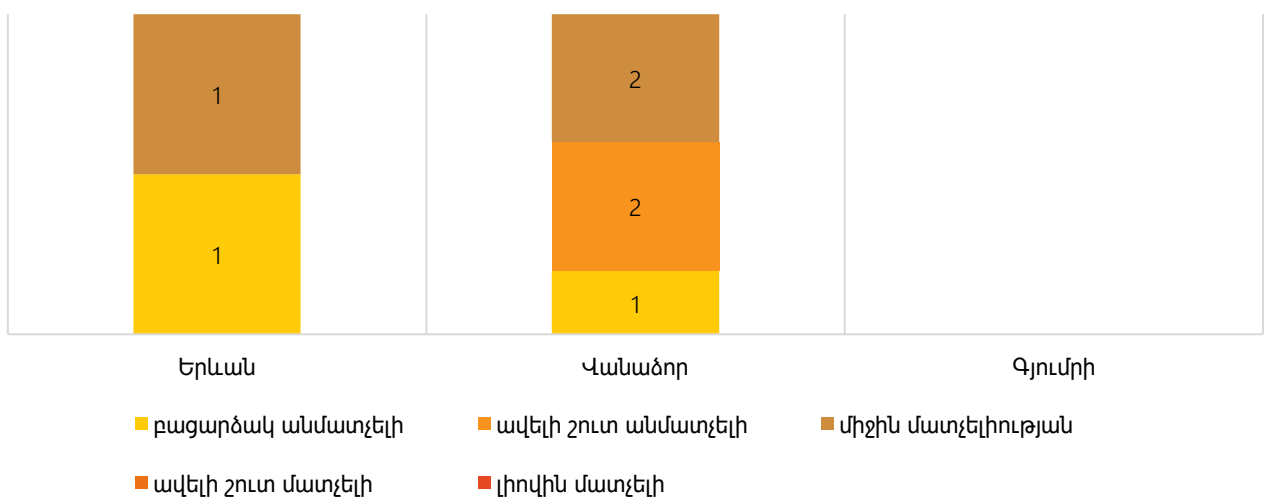
Այնուամենայնիվ, առկա անցումներն, ընդհանուր առմամբ, անմատչելի են սայլակ օգտագործող կամ կույր անձանց համար: 1-5 բալային սանդղակով (1-բացարձակ անմատչելի, 5-լիովին մատչելի) անցումներից ոչ մեկը «լիովին մատչելի» կամ «ավելի շուտ մատչելի» գնահատականը չի ստացել: Անցումներից 3-ը միջին մատչելիության են, 2-ը ավելի շուտ անմատչելի են, 2-ը՝ բացարձակ անմատչելի. ստացվում է, որ թվով 7 դպրոցի մոտակայքում տեղակայված անցումներն, ընդհանուր առմամբ, իրենց նպատակին չեն ծառայում:

Ուսումնասիրված 20 դպրոցից և ոչ մեկի մայթին

Գծապատկեր 1. Անցումներ դպրոցի մոտակա կանգառում

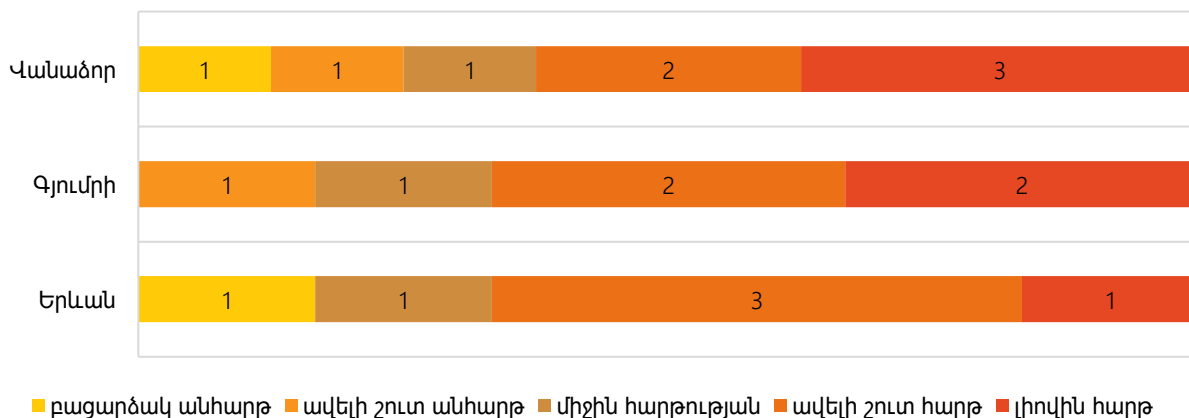

Գծապատկեր 2. Անցումների մատչելիությունը

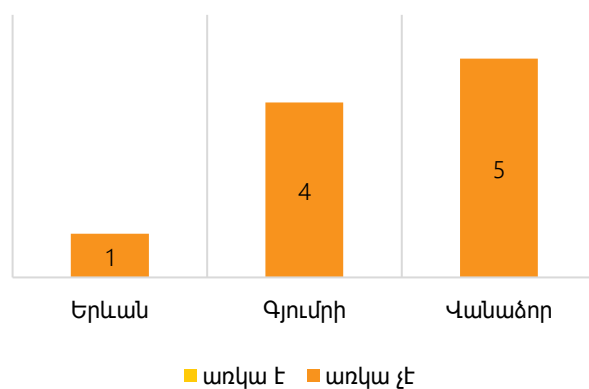
առկա չեն ո՛չ նախազգուշական, ո՛չ կողմնորոշող տակտիլ միջոցներ (Հրամանի 5.1.6 կետ): Միևնույն ժամանակ, ինչ վերաբերում է մայթերի հարթությանը, ապա պատկերն այս դեպքում ավելի դրական է. 20 դպրոցից 5-ի մայթը գնահատվել է լիովին հարթ, իսկ 7-ինը՝ ավելի շուտ հարթ: Մայթերը սալիկապատ չեն եղել:

Գծապատկեր 3. Մայրերի հարթությունը

Ուսումնասիրված 20 դպրոցից 10-ը ունի ավտոկայանատեղ, որոնցից ոչ մեկը, սակայն, չունի առնվազն 1 հատուկ ավտոկայանատեղ՝ համապատասխան գծանշումներով:

Գծապատկեր 4. Հատուկ ավտոկայանատեղ

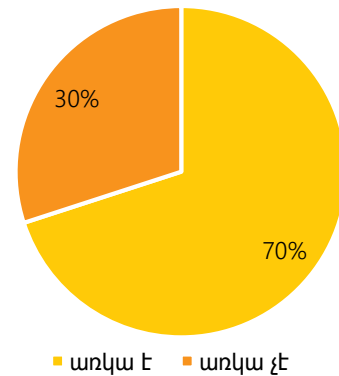

Հիմնական մուտք

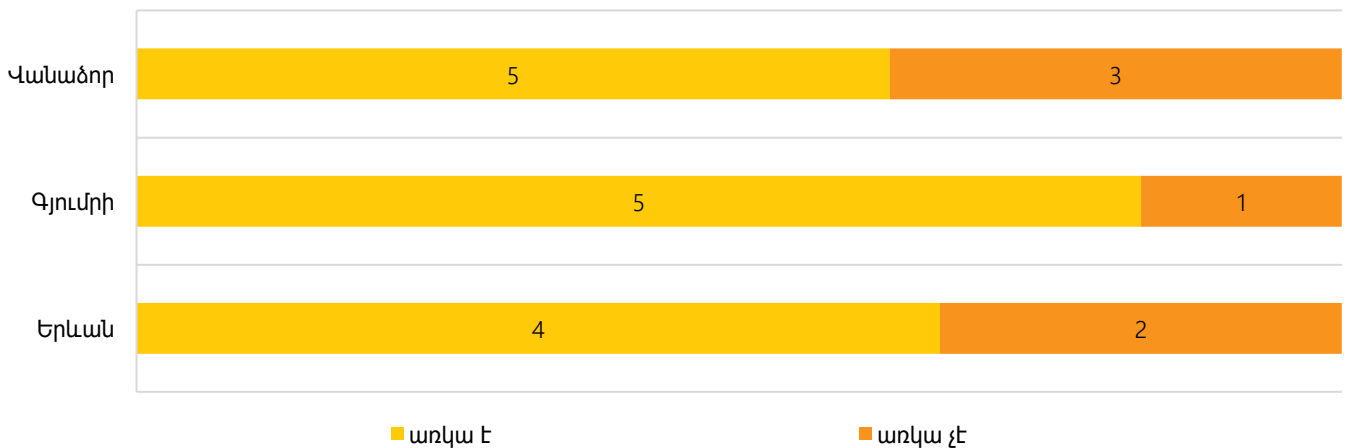
Այս ենթաբաժնում ներկայացվում են մոնիտորինգի այն բացահայտումները, որոնք վերաբերում են դպրոցների հիմնական մուտքին: Ընտրանքում ներառված դպրոցներից միայն 14-ի (70%) մուտքի մոտ էր առկա թեքահարթակ (Հրամանի 5.1.1 կետ):

Կարևոր է դիտարկել, թե առկա թեքահարթակները որքանով են մատչելի օգտագործման համար: Մոնիտորինգի արդյունքները ցույց են տալիս, որ առկա 14 թեքահարթակների գրեթե կեսը՝ թվով 6-ը, չեն համապատասխանում մատչելիության նորմերին:

Գծապատկեր 5. Մուտքի մոտ թեքահարթակ (% բոլոր դպրոցներից)

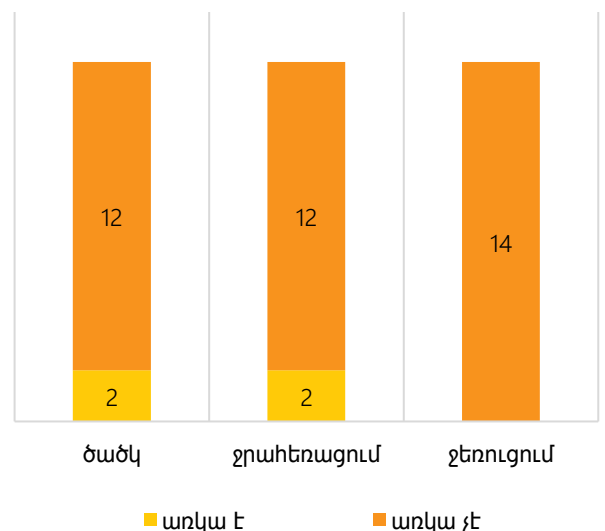
Գծապատկեր 6. Մուտքի մոտ թեքահարթակ (ըստ քաղաքների)

Արտաքին թեքահարթակի մատչելիության նորմերից են նաև թեքահարթակի ծածկի, ջրահեռացման և ջեռուցման հնարավորությունները: Հետազոտության արդյունքների համաձայն՝ ծածկ առկա է 14 թեքահարթակից 2-ի վրա՝ Վանաձոր քաղաքում, ջրահեռացման հնարավորությունն ապահովված է 2-ի դեպքում՝ Գյումրիում և Վանաձորում, իսկ ջեռուցման հնարավորությունը բացակայում է բոլոր 14 թեքահարթակների դեպքում:

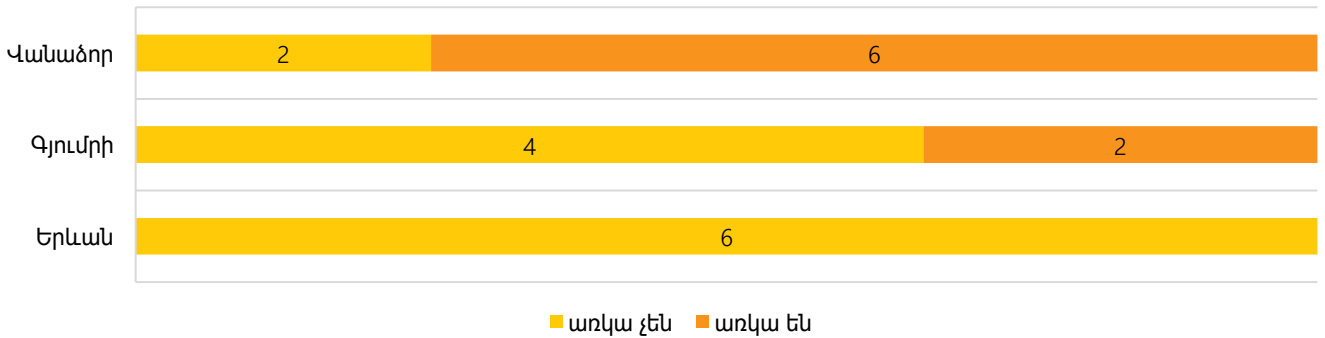
Թեքահարթակներից միայն 2-ի մոտ էին առկա բռնածողեր՝ Գյումրի քաղաքում: Մատչելիության շինարարական նորմերով սահմանված է, որ շինության պատերին չպետք է լինեն այնպիսի սարքեր, որոնք կարող են խոչընդոտել հաշմանդամություն ունեցող անձանց տեղաշարժին:

Գծապատկեր 7. Արտաքին թեքահարթակի մատչելիության չափանիշներ

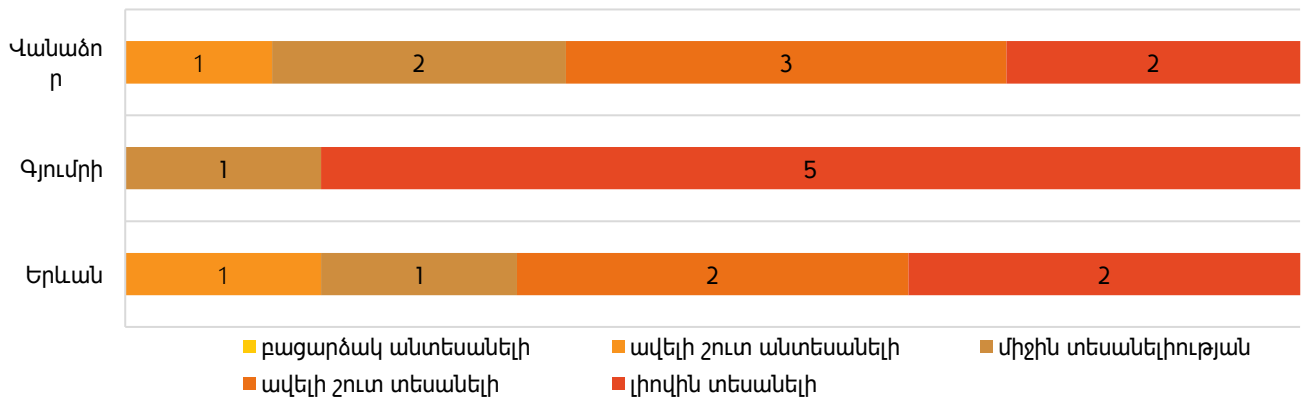
Յետազոտության արդյունքները ցույց տվեցին, որ այս նորմը խախտված է դպրոցներից 8-ի դեպքում, որոնցից 2-ը՝ Գյումրիում, 6-ը՝ Վանաձորում:

Գծապատկեր 8. Սարքեր պատերին

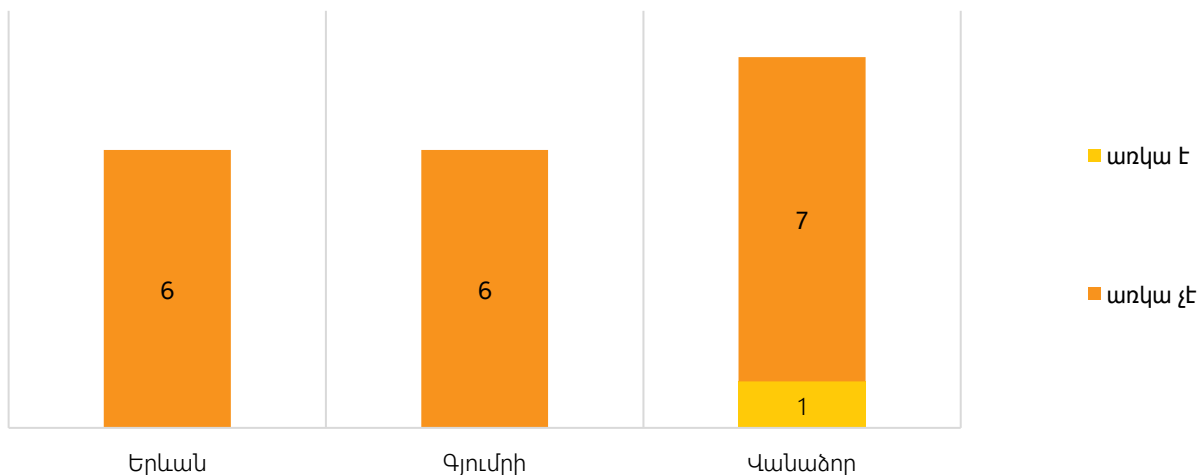
Դպրոցի մասին տեղեկատվական վահանակի տեսանելիության մակարդակը նմանօրինակ է Երևան և Վանաձոր քաղաքներում, այն է՝ դպրոցների 60%-ի դեպքում վահանակները գնահատվել են լիովին տեսանելի կամ ավելի շուտ տեսանելի: Մինչդեռ, Գյումրիում մոնիտորինգի ենթարկված դպրոցներից 5-ի դեպքում վահանակն առկա էր և լիովին տեսանելի:

Գծապատկեր 9. Դպրոցի մասին տեղեկատվական վահանակի տեսանելիություն

Ցուցանակի բրայլյան տարբերակ առկա էր ուսումնասիրված դպրոցներից միայն 1-ում՝ Վանաձորի հ. 18 միջնակարգ դպրոցում:

Գծապատկեր 10. Բրայլյան ցուցանակ

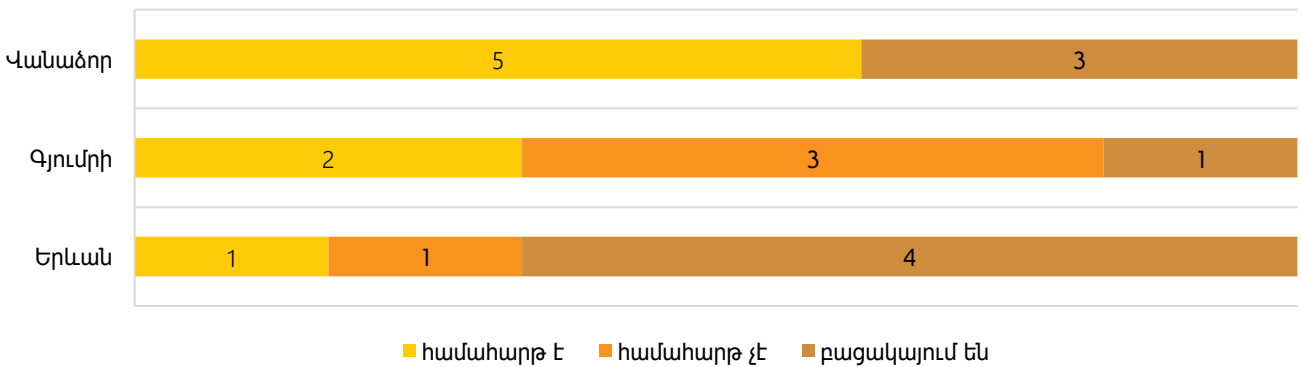

«Թեբահարթակի դիմաց միշտ ջուր էր հավաքվում, որովհետև անձրևատարի տակն էր հենց: Իսկ աստիճանները ծածկի տակ էին, դիմացն էլ՝ հարթ ասֆալտ»:

Հաշմանդամություն ունեցող անձ, ք. Գյումրի

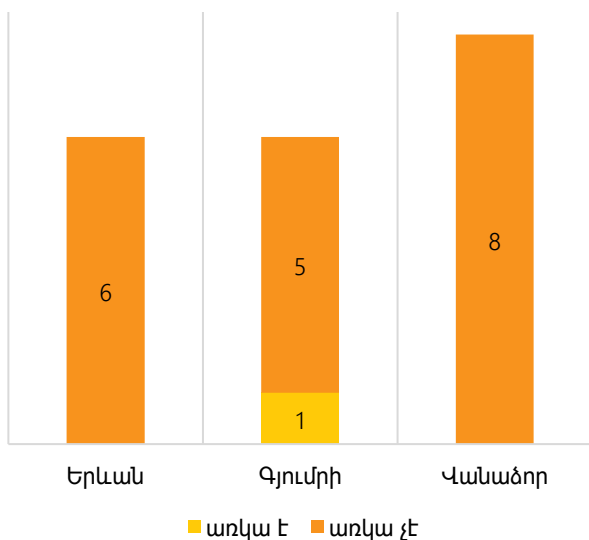
Հրամանի համաձայն՝ մուտքային հարթակների հատակում տեղադրված դրենաժային և ջրահավաք ցանցերը պետք է տեղադրվեն համահարթ՝ հատակի ծածկի մակերեսի նկատմամբ: Ջրահավաք ցանցեր ունեցող 12 դպրոցներից 60%-ի՝ թվով 4 դպրոցի դեպքում այս նորմը խախտված է:

Գծապատկեր 11. Ջրահավաք ցանցերի տեղակայումը հատակի նկատմամբ

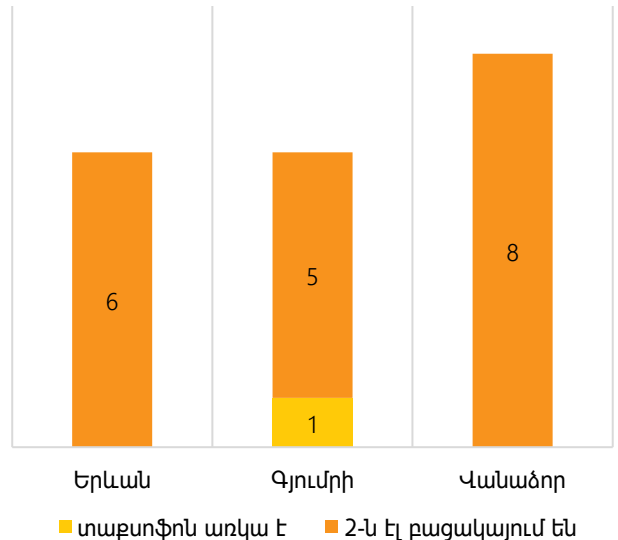

Դպրոցների մուտքի դռան մոտ զանգի կոճակ առկա էր 20 դպրոցից միայն մեկում՝ Գյումրու հ.1 ավագ դպրոց: Միևնույն դպրոցում առկա էր նաև տաքսոֆոն՝ ի տարբերություն մյուս 19 դպրոցների:

Գծապատկեր 13. Մուտքի դռան մոտ զանգի կոճակ

Գծապատկեր 12. Տեքստոֆոն և տաքսոֆոն

Ուսումնասիրված դպրոցներից 6-ի դեպքում հիմնական և մատչելի մուտքերը նույնն են (այսինքն՝ կա՛մ հիմնական մուտքը մատչելի է, կա՛մ չկա առանձին մատչելի մուտք), 14-ի դեպքում՝ մուտքերը տարբեր են:

Գլուխ 2. Դպրոցների ներշնչային մատչելիությունը

2.1. Իրավական կարգավորումները

Սույն ենթագլխում ամփոփված են «Շենքերի և շինությունների մատչելիությունը բնակչության սակավաշարժուն խմբերի համար» հրամանով ամրագրված իրավական այն կարգավորումները, որոնք առնչվում են դպրոցների ներշնչային մատչելիությանը և որոնց կիրարկումը մոնիտորինգի է ենթարկվել:

Հրամանի 5.3.2 և 5.3.6 կետերի համաձայն՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց և բնակչության այլ սակավաշարժուն խմբերի երթևեկության ուղիներում սանդուղքների աստիճանները պետք է լինեն հոծ, հարթ, առանց ելուստների և խորդուբորդ մակերևույթով: Բոլոր սանդուղքների և թեքահարթակների երկու կողմերի երկայնքով, ինչպես նաև բարձրությունների 0,45 մ ավելի անկման դեպքում, անհրաժեշտ է տեղադրել բռնածողերով պատնեշներ:

5.6.4 կետը սահմանում է, որ սենքերի և հաղորդակցուղիների լուսավորումը հարկավոր է բարձրացնել մեկ աստիճանով: Ինչպես նաև 5.6.8. կետի համաձայն սենքերում անջատիչները և վարդակները պետք է նախատեսել հատակի մակարդակից 0,8 մ բարձրության վրա:

Համաձայն 5.7.1 կետի՝ հասարակական զուգարաններում, այդ թվում՝ հասարակական և արտադրական շենքերում տեղադրված անհրաժեշտ է նախատեսել առնվազն մեկ ունիվերսալ խցիկ՝ մատչելի բոլոր կարգերի քաղաքացիների համար: Չուգարանները պետք է լինեն յուրաքանչյուր հարկում, ընդ որում, խցիկների ընդհանուր թվաքանակից առնվազն մեկը պետք է լինի ունիվերսալ:

Նորմերով ամրագրված է նաև, որ սանիտարահիգիենիկ սենքերում անկախ արտադրական պրոցեսների սանիտարական բնութագրումներից, խցիկների և սարքվածքների քանակը պետք է սահմանել, ելնելով 3 հաշմանդամին 1 ունիվերսալ ցնցուղախցիկ, 7 հաշմանդամին 1 վաճառան հաշվարկից: Անհրաժեշտ է նաև նախատեսել փակ ցնցուղախցիկներ դեպի դուրս բացվող դռներով մուտքով անմիջապես հանդերձարանից: Նշված կարգերի հաշմանդամների համար նախատեսված վաճառանասենյակները պետք է տեղադրել անմիջապես հանդերձարանային բլոկում կամ նրան հարակից: Այդ դեպքում վաճառանների հաշվարկային քանակի 40%-ը պետք է տեղադրել աշխատատեղերին մոտ: Հանդերձարաններում խմբային և առանձին վաճառանների լայնությունը պետք է ընդունել ոչ պակաս, քան 1.8 մ:

Հրամանի 5.2.5 կետի համաձայն՝ սենքերը հարկավոր է տեղադրել հողի մակերևույթին ամենամոտ մուտքի մակարդակի վրա: Սենքերի այլ տեղադրման դեպքում, շենքի բարձրությամբ, բացի սանդուղքներից, հարկավոր է նախատեսել նաև թեքահարթակներ, ամբարձիչ հենահարթակներ, վերելակներ կամ հաշմանդամների տեղափոխման այլ հարմարանքներ:

5.6.5 կետը պահանջում է, որ ԲՍԽ-երի կողմից հաճախվող հասարակական շենքերի և շինությունների սենքերն ու գոտիները, ինչպես նաև հաշմանդամների աշխատատեղերով արտադրական սենքերը, հարկավոր է սարքավորել հրդեհի ազդարարման համակարգին միացված սինխրոն (ձայնային և լուսային) ազդանշանմամբ:

Ըստ 5.2.10 կետի՝ ԲՍԽ-երին մատչելի սենքերում չի թույլատրվում օգտագործել 0,013 մ ավելի բարձրությամբ ծածկով (խավի բարձրության հաշվառումով) խավավոր գորգեր: Գորգային ծածկերը երթևեկության ուղիներում պետք է կիպ ամրակցված լինեն, հատկապես պաստառների ծայրակցվածքներում և տարատեսակ ծածկերի սահմանի երկայնքով:

Իսկ 5.2.11 կետի համաձայն՝ դռների բացվածքները չպետք է ունենան շեմ և հատակի բարձրությունների անկում: Շեմեր սարքելու անհրաժեշտության դեպքում, դրանց բարձրությունը կամ բարձրությունների անկումը չպետք է գերազանցի 0.025 մ:

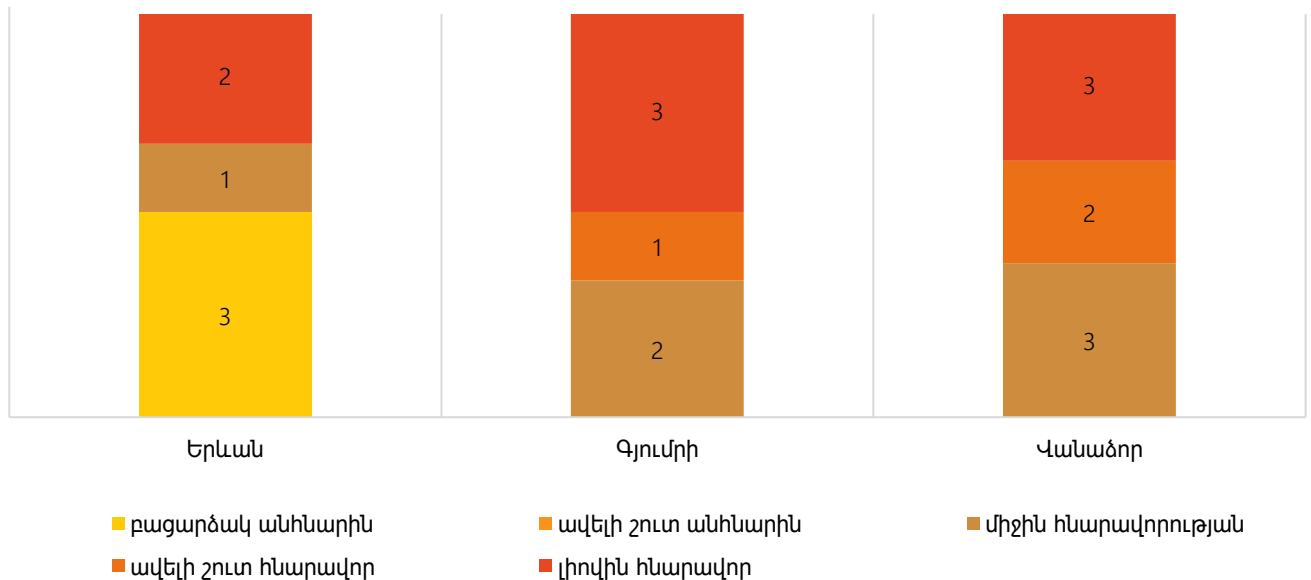
2.2. Մատչելիության շինարարական նորմերի պահպանումը

Նախասրահ, միջանցքներ և հարկեր

Այս ենթաբաժնում ներկայացված բացահայտումները վերաբերում են նախասրահի, միջանցքների և հարկերի համապատասխանությանը մատչելիության շինարարական նորմերին:

Երևանի դպրոցների ներսում սայլակ օգտագործող մարդու համար երթևեկելու հնարավորությունը, ընդհանուր առմամբ, բացասական պատկեր ունի: Այն գնահատվել է 50%-ով բացարձակ անհնարին, 15%-ով՝ միջին հնարավորության և 35%-ով՝ լիովին հնարավոր: Մինևույն ժամանակ, Գյումրի և Վանաձորի դպրոցներում պատկերը համեմատաբար ավելի դրական է. սայլակով երթևեկելու հնարավորությունը մեծամասամբ գնահատվել է միջին հնարավորության և լիովին հնարավոր:

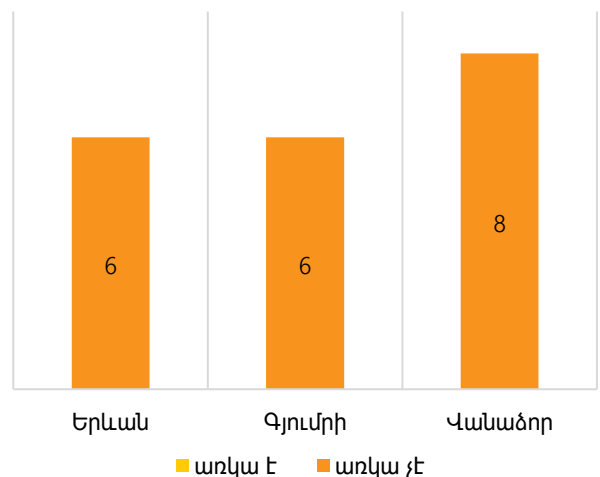
Գծապատկեր 144. Սայլակով մարդու համար երթևեկելու հնարավորությունը

Մատչելիության շինարարական նորմերով ամրագրված է, որ դպրոցի դռներից, սանդուղքներից և թեքահարթակներից առաջ պետք է առկա լինի ակոսավոր կամ հակադրական գույներով նախազգուշացնող մակերևույթ: Այս նորմը մոնիտորինգի ենթարկված ոչ մի դպրոցում առկա չէր:

Գծապատկեր 15. Նախազգուշացնող մակերևույթ դռներից, սանդուղքներից, թեքահարթակներից առաջ

Մոնիտորինգի ենթարկված դպրոցներից 2-ում առկա էր գորգ: Գորգերից 1-ը չէր համապատասխանում մատչելիության նորմերին, այն է՝ հաստ էր 1,3 սմ-ից և ամրացված չէր հատակին:

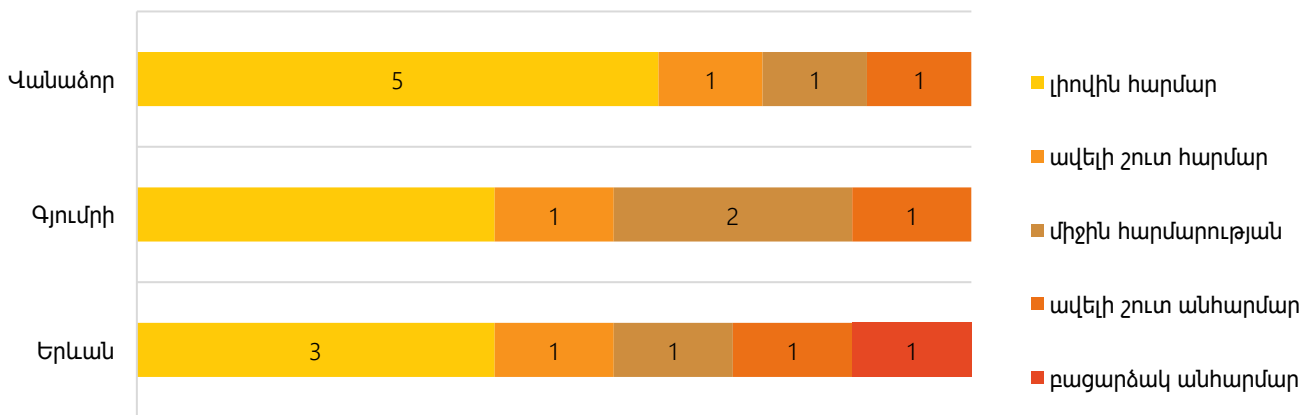

«Երեխեքը կօգնեն իրան, ինքը ինքնուրույն չի կարող: 10-րդ դասարանի տղերքին կկանչեն, դպրոցի դասատուներով դասամիջոցին կհանեն դուրս, կֆոցնեն, նորից դասարան»:

Հաշմանդամություն ունեցող երեխայի ծնող, ք. Գյումրի

Մատչելիության շինարարական նորմերից է նաև այն, որ երթևեկության ուղիներում սանդուղքների աստիճանները պետք է լինեն հարթ, առանց ելուստների և խորդուբորդ մակերևույթի: Մոնիտորինգի արդյունքների համաձայն՝ այս նորմն, ընդհանուր առմամբ, պահպանվել է. գերակշռում են դրական գնահատականները, հատկապես՝ «լիովին հարմար» և «ավելի շուտ հարմար» գնահատականները:

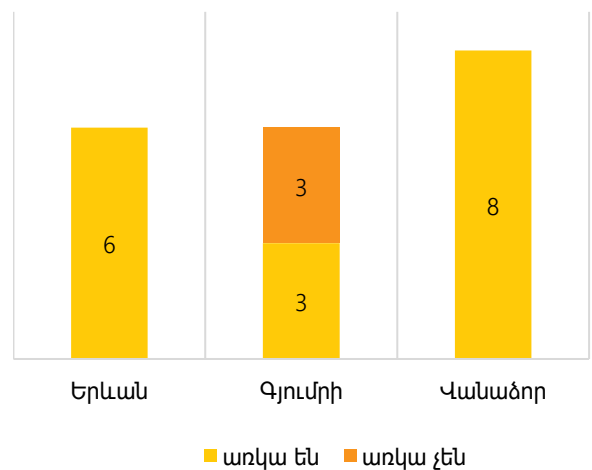
Գծապատկեր 15. Աստիճանների հարմարավետությունը

Աստիճանների երկայնքով տեղադրված բռնածողերով պատնեշներ առկա չեն Գյումրու դպրոցներից 3-ում միայն:

Ուսումնասիրության ենթարկված դպրոցների 25%-ում բացակայում էին կողմնորոշման նշանները, այդ թվում՝ սլաքներ, քարտեզներ, գրություններ և տարածքում ուղղորդող այլ նշաններ: Պետք է նշել, որ Գյումրու բոլոր դպրոցներում տարածության մեջ կողմնորոշվելու նշաններն առկա էին:

Գծապատկեր 16. Աստիճանների երկայնքով բռնածողերով պատնեշներ

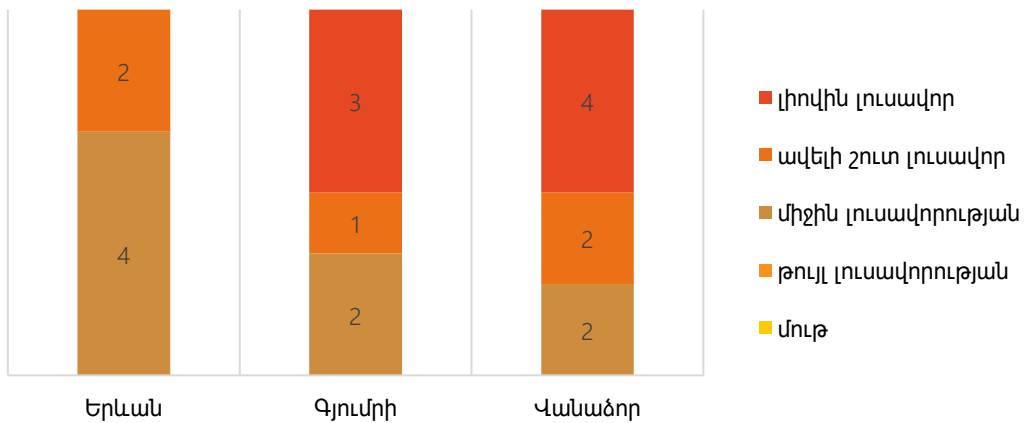

«Միջանցքներ կան, որոնք ամպամած եղանակին մուր են լինում, դրանցով անցնելը երբեմն վախենալու է: Բայց հիմնականում դրանք լուսավոր են»:

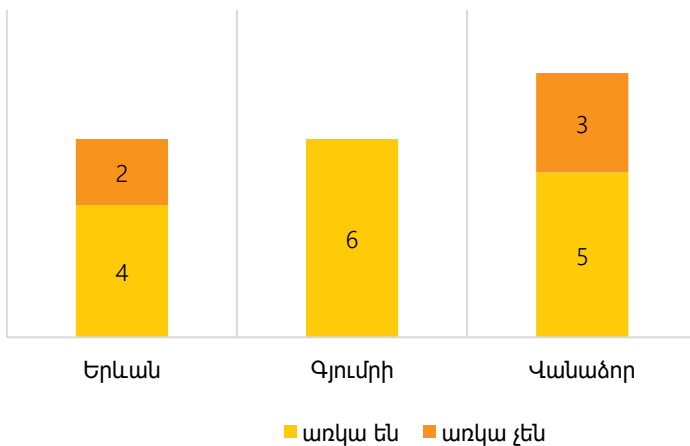
Աշակերտ, ք. Գյումրի

Միջանցքների լուսավորությունն, ընդհանուր առմամբ, դրական գնահատականներ է ստացել, մասնավորապես գնահատվել է լիովին լուսավոր, ավելի շուտ լուսավոր, միջին լուսավորության:

Գծապատկեր 17. Միջանցքների լուսավորությունը

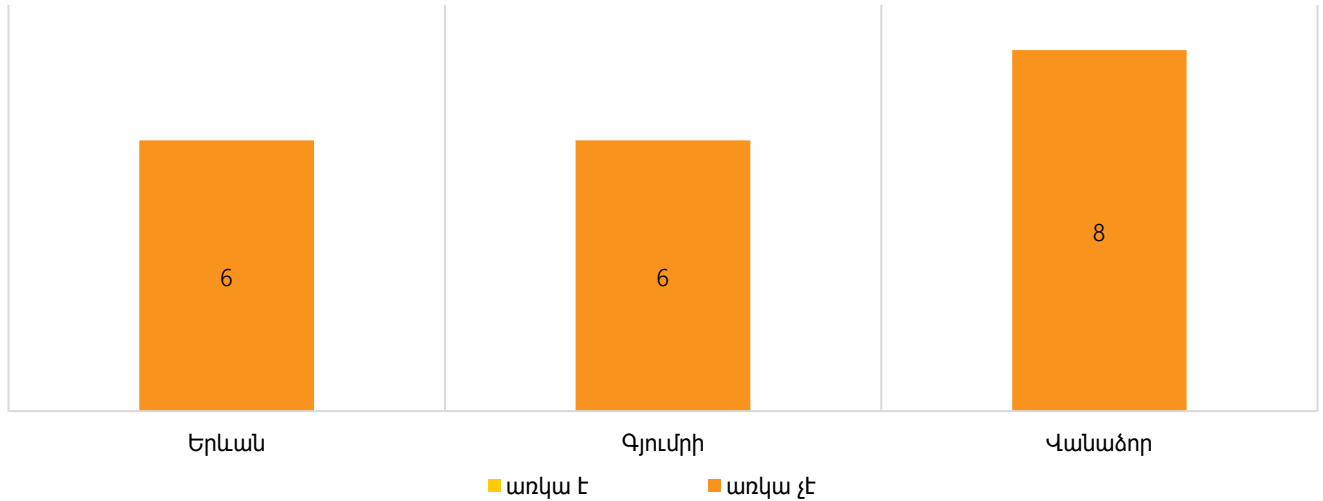
Գծապատկեր 18. Տարածության մեջ կողմնորոշման նշաններ

Դասասենյակներ

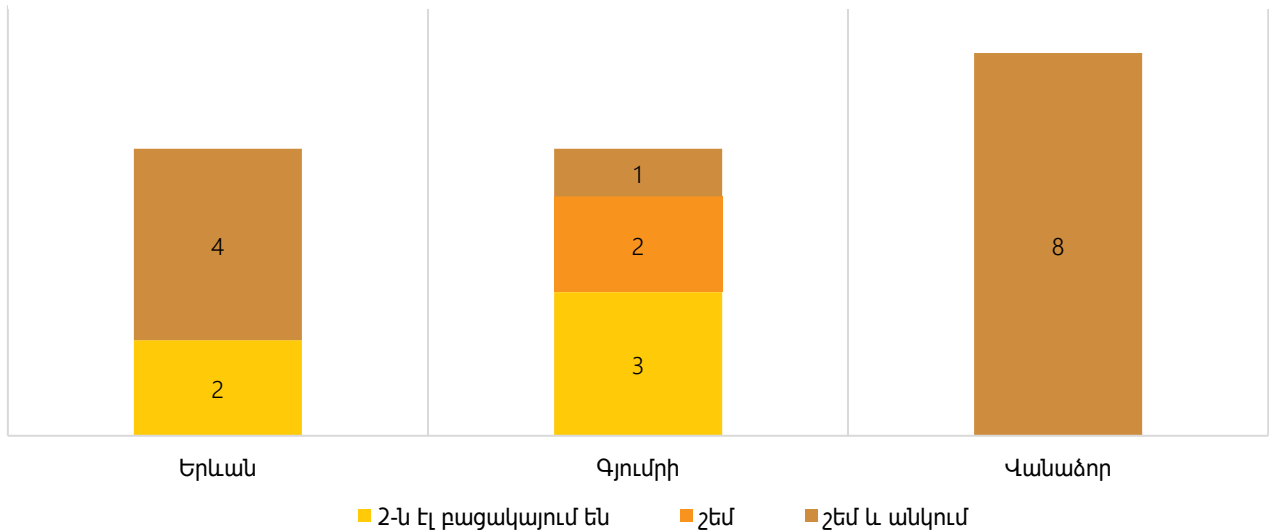
Այս ենթաբաժնում ներկայացվում են մոնիտորինգի այն արդյունքները, որոնք վերաբերում են դասասենյակներին: Մոնիտորինգի արդյունքների համաձայն՝ դասասենյակների համարների բրայլյան տարբերակներ առկա չեն ուսումնասիրված որևէ դպրոցում:

Գծապատկեր 19. Դասասենյակների համարների բրայլյան տարբերակներ

Ինչ վերաբերում է դռների մոտ առկա խոչընդոտներին, ապա 75% դեպքերում նորմը խախտված է: Դպրոցներից 13-ում դռան մոտ առկա է եղել և՛ շեմ, և՛ անկում, իսկ 2-ի դեպքում՝ միայն շեմ: Վանաձորի ուսումնասիրված բոլոր 8 դպրոցներում առկա են եղել խոչընդոտների երկու տեսակներն էլ:

Գծապատկեր 20. Դռների մոտ առկա խոչընդոտներ

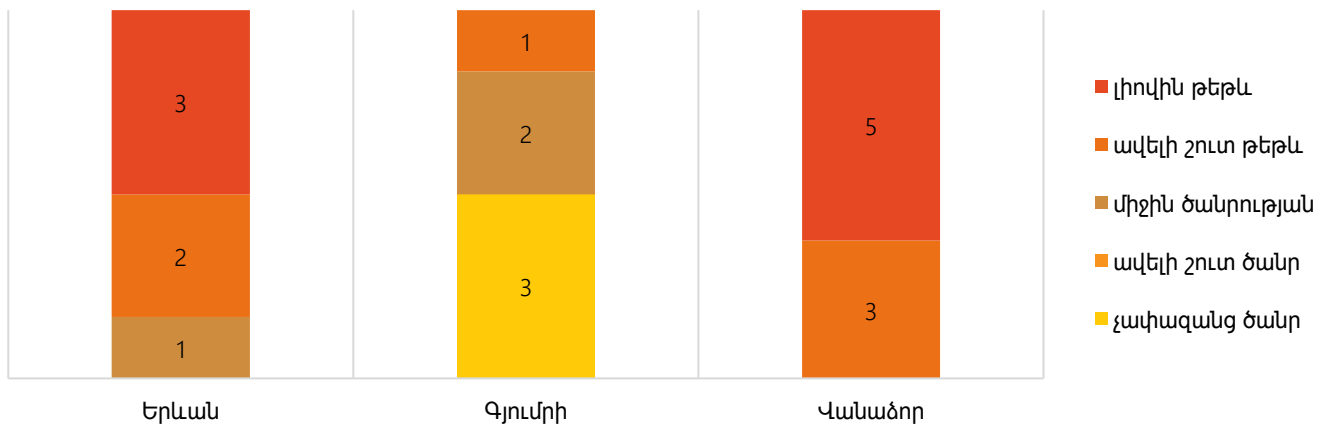

«Դռներ կան, որ շատ ծանր են, ինքնուրույն բացել չի լինում: Եթե տեսնում են ինչ-որ մեկը չի կարողանում, ուրիշներն են օգնում... Ավտոմատ դռներ մեր քաղաքում երևի չկան»:

Հաշմանդամություն չունեցող աշակերտ, ք. Վանաձոր

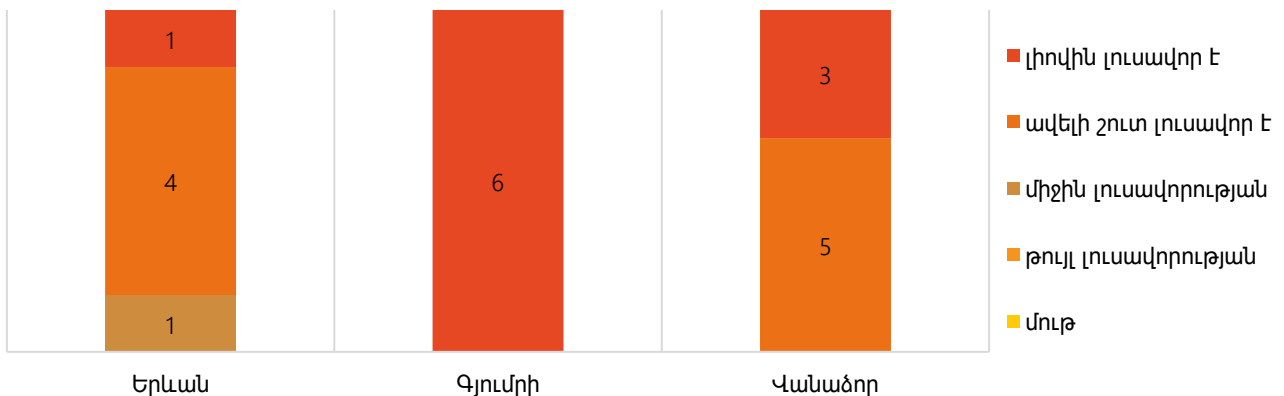
Շինարարական նորմերից է նաև այն, որ շենքում դուռը բավարար թեթև լինի, որպեսզի դժվարություն չառաջացնի հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար՝ տվյալ տարածք մուտք գործելու համար: Մոնիտորինգի արդյունքների համաձայն՝ Երևան և Վանաձոր քաղաքների դպրոցներում դռների ծանրությունը 14 դպրոցներից 13-ի դեպքում մոնիտորների կողմից գնահատվել է լիովին թեթև և ավելի շուտ թեթև: Մինչդեռ, Գյումրիի 6 դպրոցներից 5-ում դռները եղել են չափազանց ծանր կամ միջին ծանրության: Ավտոմատ դուռ առկա չի եղել մոնիտորինգի ենթարկված դպրոցներից ոչ մեկում:

Գծապատկեր 21. Դռան ծանրությունը

Դասասենյակի լուսավորության պարագայում պատկերն առավել դրական է: Գյումրի քաղաքի բոլոր 6 դպրոցներում դասասենյակները լիովին լուսավոր են եղել, իսկ Վանաձոր և Երևան քաղաքների ճնշող մեծամասնության դեպքում՝ ավելի շուտ լուսավոր կամ լիովին լուսավոր:

Գծապատկեր 22. Դասասենյակի լուսավորությունը

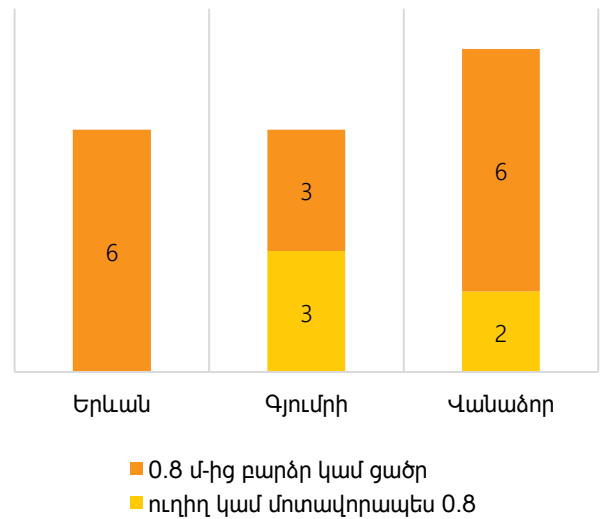

Հրամանի 5.6.8. կետով ամրագրված է, որ շինություններում, այդ թվում՝ դպրոցներում, անջատիչները և վարդակները պետք է նախատեսել հատակի մակարդակից 0,8 մ բարձրության վրա: Մոնիտորինգի արդյունքում պարզ դարձավ, որ Երևան քաղաքի 6 դպրոցներում նորմը պահպանված չէ, սակայն պահպանված է Գյումրի քաղաքի 3 և Վանաձորի 2 դպրոցներում: Ընդհանուր առմամբ, կարելի է փաստել նորմի 75%-ով խախտման մասին:

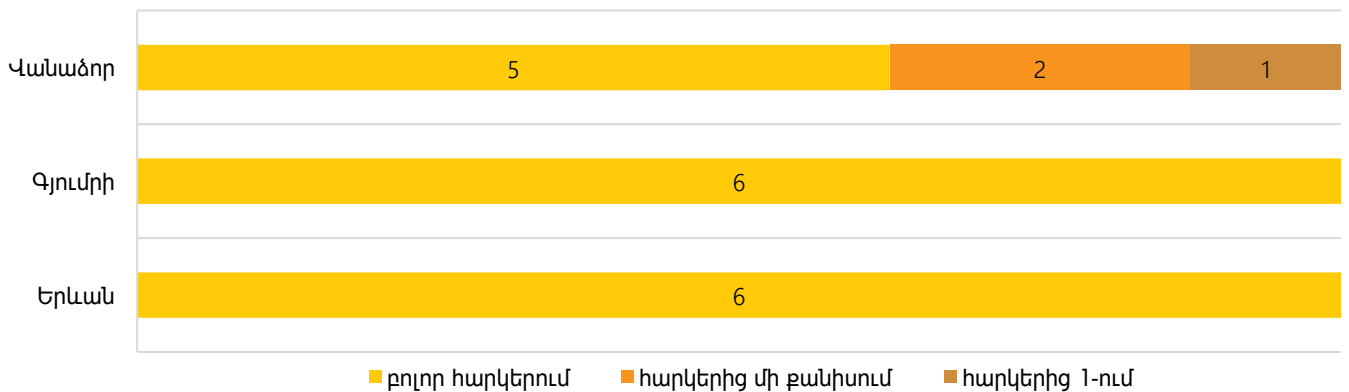
Այլ սենյակներ և հավելյալ սարքավորումներ

Սույն ենթաբաժնում ներառված են մոնիտորինգի այն արդյունքները, որոնք վերաբերում են հանրակրթական դպրոցներում առկա այլ սենյակներին և հավելյալ սարքավորումներին: Ուսումնասիրված դպրոցներից ոչ մեկում չի արձանագրվել զուգարանների բացակայություն: Երևան և Գյումրի քաղաքներում մոնիտորինգի ենթարկված բոլոր և Վանաձոր քաղաքի 5 դպրոցներում զուգարաններ առկա են բոլոր հարկերում:

Գծապատկեր 23. Անջատիչների և վարդակների բարձրությունը հատակից

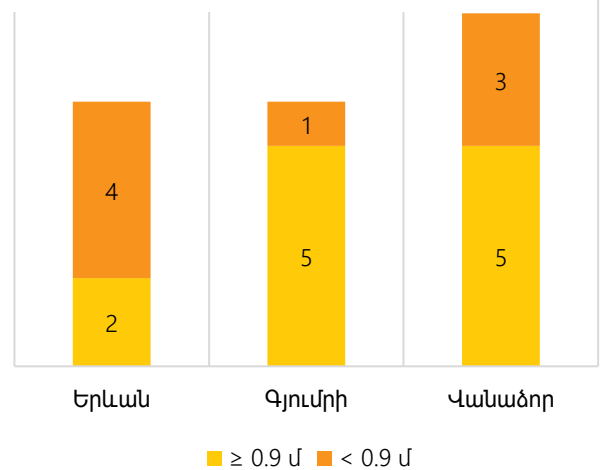
Գծապատկեր 24. Չուգարաններ առկա են

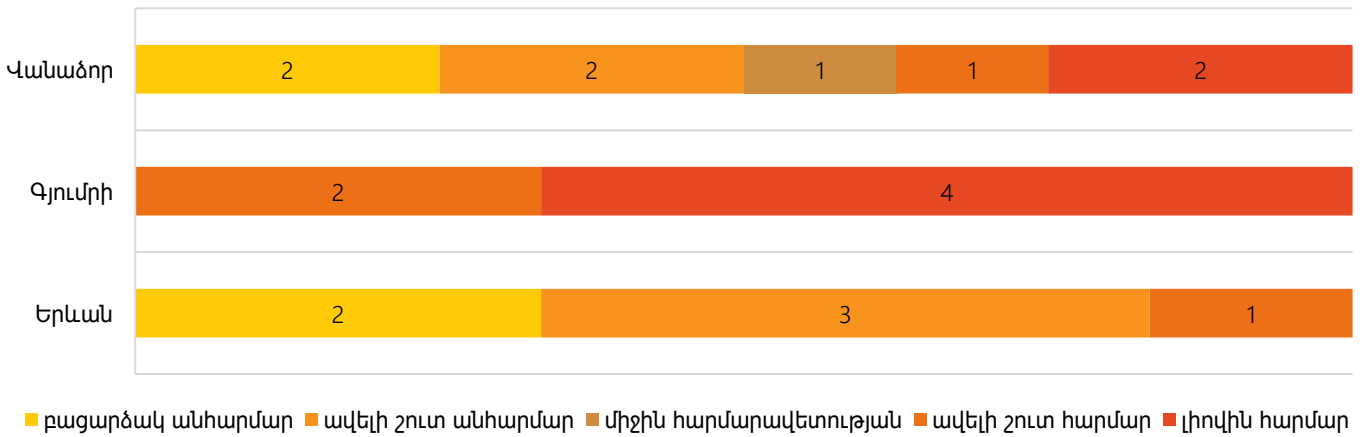
Այնուամենայնիվ, զուգարանների առկայությունը հավասարազոր չէ դրանց մատչելիությանը: Ըստ մատչելիության շինարարական նորմերի՝ զուգարանի դռան լայնությունը պետք է մեծ կամ հավասար լինի 90 սմ-ի: Այս նորմը ուսումնասիրված 20 դպրոցներից 8-ում խախտված է:

Չուգարանում լվացարանից օգտվելու հարմարավետությունը Երևան և Վանաձոր քաղաքներում, ընդհանուր առմամբ, գնահատվել է բացասական՝ բացարձակ անհարմար և ավելի շուտ անհարմար գնահատականներով, իսկ Գյումրիի դպրոցներում իրավիճակն առավել դրական է. հարմարավետության աստիճանը արժանացել է լիովին հարմար և ավելի շուտ հարմար գնահատականներին:

Գծապատկեր 25. Չուգարանի դռան լայնությունը

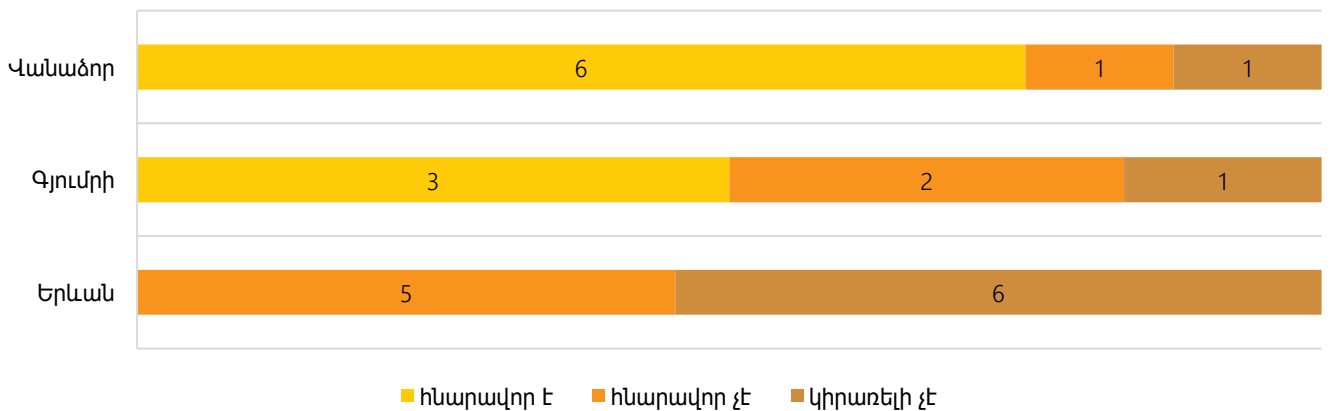

Գծապատկեր 26. Լվացարանից օգտվելու հարմարավետությունը

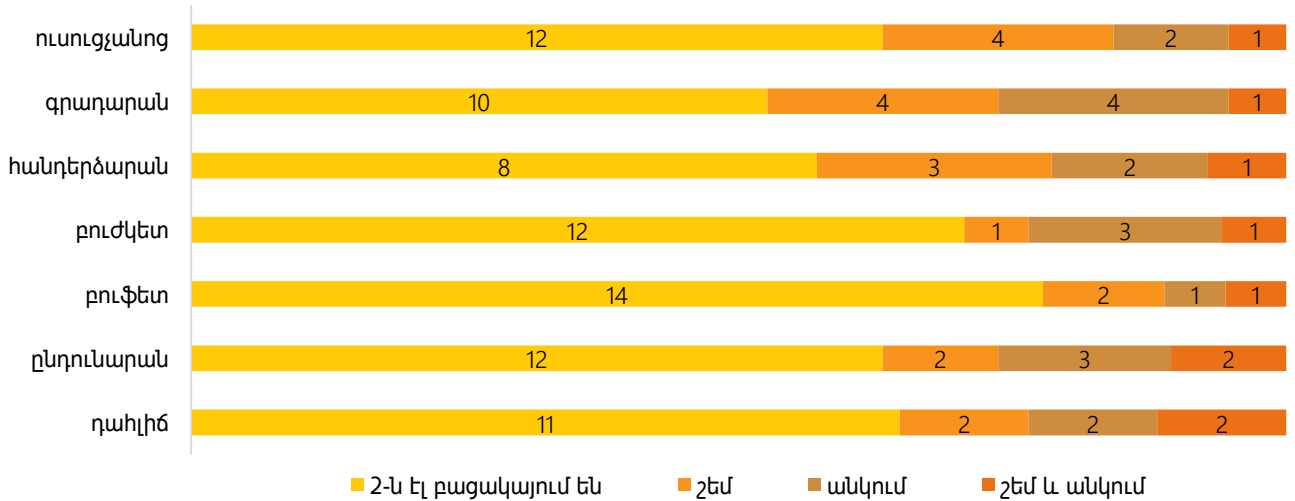
Չուզարանների մատչելիությանը վերաբերող մեկ այլ նորմ՝ զուգարանից կապ հաստատելու կոճակի առկայությունը, բացառապես պահպանված չէ՝ ուսումնասիրված 20 դպրոցներից ոչ մեկում: Դպրոցի դահլիճներում աթոռների տեղում սայլակով տեղավորվելու հնարավորությունը դահլիճ ունեցող 12 դպրոցներից 8-ում պահպանված չէ:

Գծապատկեր 27. Դահլիճում աթոռների տեղում սայլակով տեղավորվել

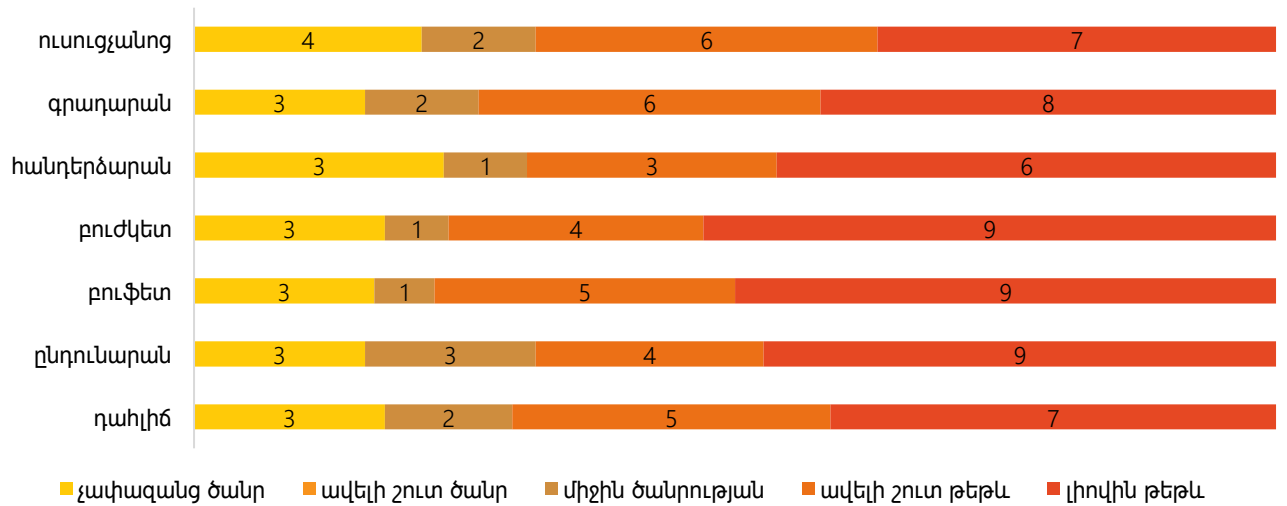

Այլ սենյակներում մատչելիության շինարարական մի քանի չափանիշների, մասնավորապես՝ դռների մոտ խոչընդոտների առկայության, դռների ծանրության, ավտոմատ դռների, սենյակների լուսավորության և անջատիչների ու վարդակների՝ հատակից բարձրության պահպանումը, ենթարկվել են խմբային ստուգման՝ վերլուծության նախորդ հատվածներում ներկայացված տրամաբանությամբ: Ստորև ներկայացվում են 7 տարածքային միավորներից յուրաքանչյուրում վերոհիշյալ նորմերի պահպանումն արտացոլող գրաֆիկները:

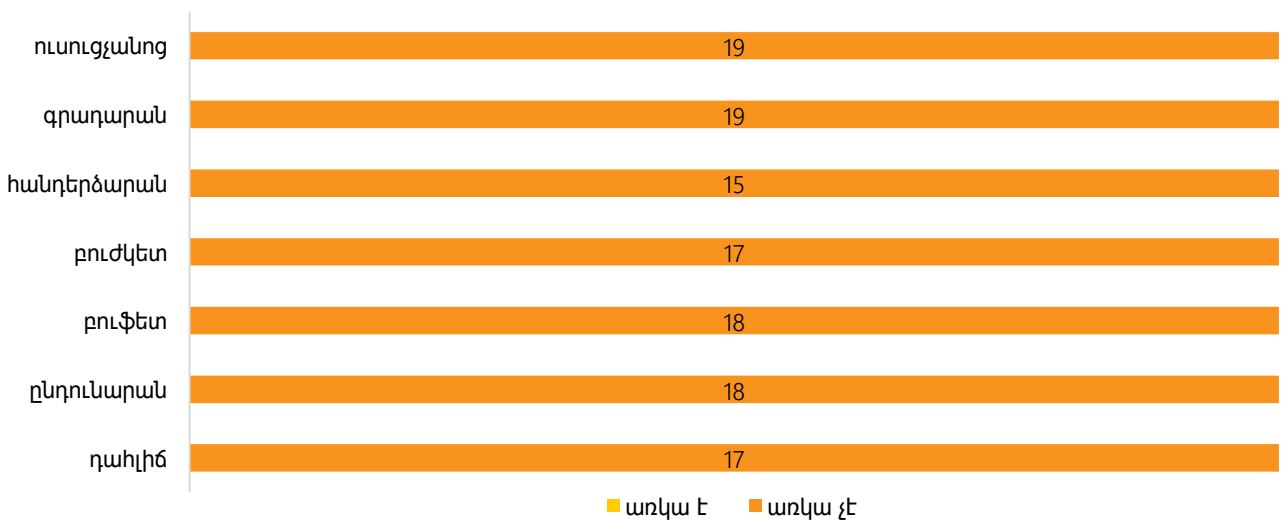
Գծապատկեր 28. Դռների մոտ առկա խոչընդոտներ

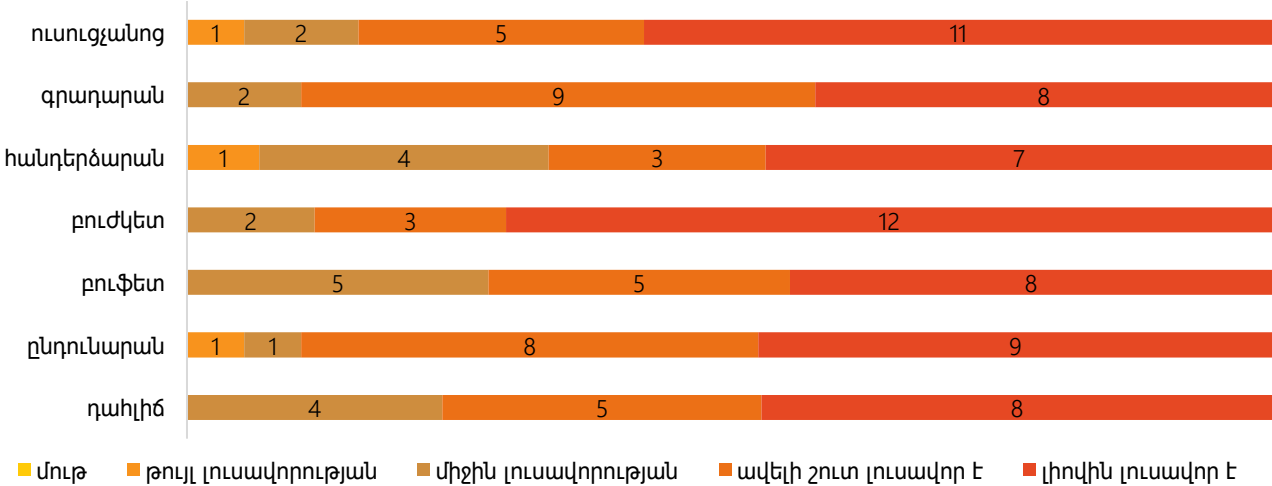
Գծապատկեր 29. Դռների ծանրությունը

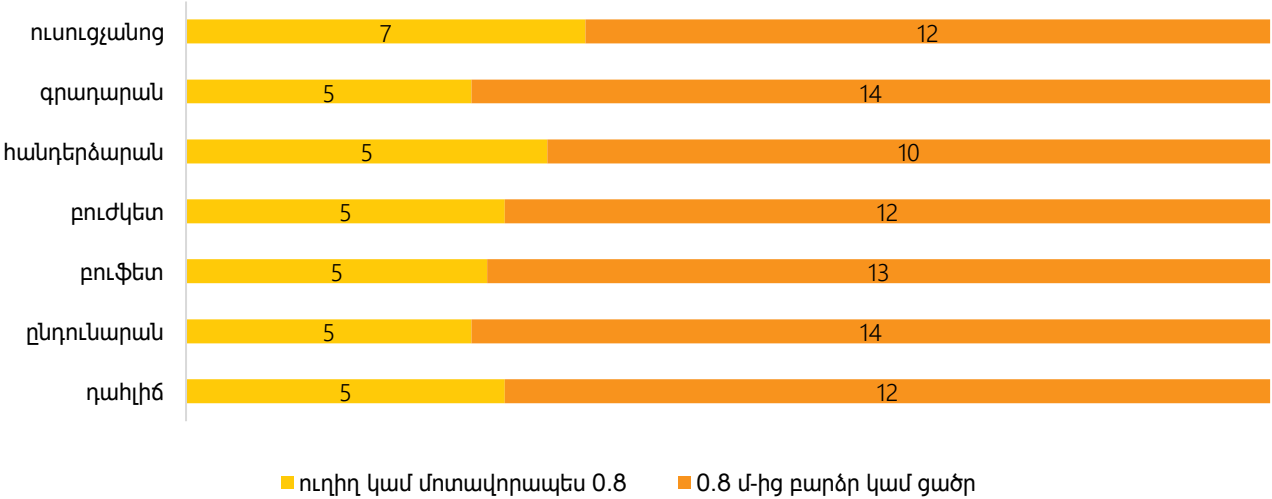
Գծապատկեր 30. Ավտոմատ դուռ

Գծապատկեր 31. Լուսավորությունը

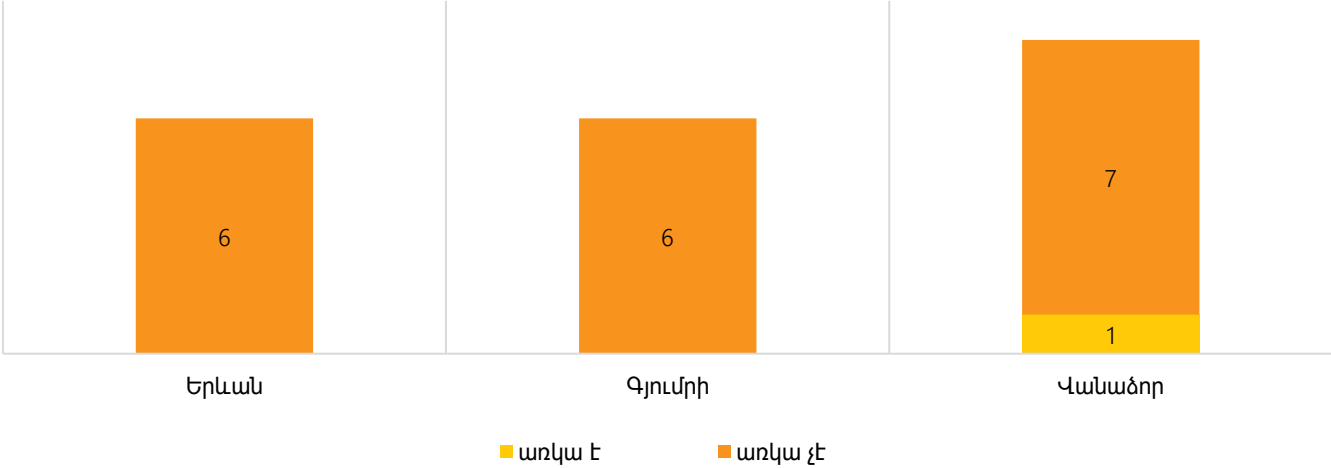

Գծապատկեր 32. Անչատիչների և վարդակների բարձրությունը հատակից

Մոնիտորինգի ենթարկված դպրոցներից միայն 1-ում՝ Վանաձորի հ. 18 դպրոցում էր առկա վերելակ:

Գծապատկեր 33. Վերելակ

Ձայնային վթարային ազդանշաններ ուսումնասիրված դպրոցներից 16-ում առկա էին, այդ թվում՝ 4-ը Երևան և 6-ական՝ Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում: Լուսային ազդանշաններ առկա էին 20 դպրոցներից 3-ում՝ Գյումրի և Վանաձոր քաղաքներում, իսկ զգայական ազդանշանները բացակայում էին բոլոր 20 դպրոցներում:

Գծապատկեր 34. Վթարային ազդանշաններ

Եզրահանգումներ և առաջարկություններ

Մոնիտորինգի արդյունքների վերլուծությունը թույլ է տալիս ընդհանուր պատկերացում կազմել ուսումնասիրման ենթարկված 20 դպրոցների շինությունների՝ մատչելիության նորմերին համապատասխանության մասին:

Այդ տեսանկյունից, նպատակահարմար է դպրոցները դասակարգել՝ ըստ դրանց մատչելիության ցուցանիշի: Մատչելիության ցուցանիշը (%) տոկոսային թիվ է, որն արտահայտում է տվյալ դպրոցի համապատասխանությունը ուսումնասիրության ընթացքում մոնիտորինգի ենթարկված շինարարական 56 նորմերին: Ցուցանիշի հաշվարկման համար տվյալ դպրոցի մատչելիության փաստացի միավորների գումարը բաժանվել է հնարավոր միավորների գումարին և բազմապատկվել 100%-ով:

Հաշվարկման բանաձևը հետևյալն է՝ $A = \frac{a}{56} * 100\%$

A – մատչելիության ցուցանիշ

a – պահպանված նորմերի դիմաց տրված միավորների գումար

«a»-ի հաշվարկման համար՝ յուրաքանչյուր նորմի պահպանման դիմաց տվյալ դպրոցին տրվել է 1 միավոր: Սանդղակային գնահատում ենթադրող նորմերի դեպքում՝ տվյալ դպրոցի միավորներին գումարվել է 0, 0.2, 0.5, 0.7 կամ 1 միավոր՝ համապատասխան սանդղակի տրամաբանությանը (այսինքն՝ 1 - 0 մ., 2 - 0.2 մ., 3 - 0.5 մ., 4 - 0.7 մ., 5 - 1 մ.):

Աղյուսակ 1-ում ներկայացված են 20 դպրոցի վարկանիշները, ինչպես նաև ինֆորմացիա դպրոցների ներառական կրթություն իրականացնելու և ֆինանսավորման աղբյուրի⁶ մասին:

Աղյուսակ 1-ի համաձայն՝ մատչելիության շինարարական նորմերին համապատասխանությունը գերակշռում է Վանաձոր քաղաքի ուսումնասիրված դպրոցներում: Աղյուսակի առաջին եռյակում հայտնված դպրոցներում վերակառուցումն իրականացվել է պետական ֆինանսավորմամբ, իսկ առաջին 2-ը նաև իրականացնում են ներառական կրթություն:

---

⁶ Ուսումնասիրության շրջանակներում փորձ է կատարվել նաև պարզել դպրոցներից յուրաքանչյուրի ֆինանսավորման չափը, սակայն ՀՀ ՏՉԿՆ, ԶՊԿ, ԿԳՆ, մարզպետարաններ և քաղաքապետարան ուղարկված հարցումների արդյունքում ստացվել է ոչ ամբողջական տեղեկատվություն:

Աղյուսակ 1. Երևան, Վանաձոր և Գյումրի քաղաքների 20 դպրոցների մատչելիության վարկանիշային աղյուսակ

	Դպրոց	Մատչելիության ցուցանիշ	Ներառական կրթություն իրականացնող ⁷	Ֆինանսավորում
1	Վանաձորի հ.18 միջնակարգ դպրոց	79%	+	պետական
2	Գյումրու հ.1 ավագ դպրոց	72%	+	պետական
3	Վանաձորի հ. 9 հիմնական դպրոց	65%	-	պետական
4	Վանաձորի հ. 10 ավագ դպրոց	61%	-	ոչ պետական
5	Վանաձորի հ. 7 հիմնական դպրոց	57%	-	ոչ պետական
6	Վանաձորի հ. 17 ավագ դպրոց	54%	+	պետական
7	Երևանի հ. 125 հիմնական դպրոց	53%	+	ոչ պետական
8	Գյումրու հ. 23 հիմնական դպրոց	52%	+	ոչ պետական
9	Վանաձորի հ. 30 հիմնական դպրոց	51%	+	ոչ պետական
10	Երևանի հ. 194 հիմնական դպրոց	50%	-	ոչ պետական
11	Գյումրու հ. 30 հիմնական դպրոց	50%	+	ոչ պետական
12	Վանաձորի մաթեմատիկայի և բնագիտական առարկաների դպրոց	49%	-	պետական
13	Երևանի հ. 56 հիմնական դպրոց	49%	-	ոչ պետական
14	Վանաձորի հ. 5 ավագ դպրոց	46%	-	պետական
15	Գյումրու Օյունջյան միջնակարգ դպրոց-վարժարան	41%	+	ոչ պետական
16	Գյումրու հ. 45 ավագ դպրոց	41%	+	պետական
17	Երևանի հ. 80 հիմնական դպրոց	37%	-	պետական
18	Երևանի հ. 88 հիմնական դպրոց	35%	+	պետական
19	Շիրակի պետ. համալսարանի ավագ դպրոց	33%	-	պետական
20	Երևանի հ.156 հիմնական դպրոց	24%	-	ոչ պետական

Այսպիսով, հիմնվելով մոնիտորինգի արդյունքների ամփոփ վերլուծության վրա, կարելի է կատարել հետևյալ հիմնական **եզրահանգումը**. մատչելիության շինարարական նորմերը կարգավորող՝ ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի համապատասխան հրամանը չի կիրարկվել ամբողջությամբ, իսկ որոշ դեպքերում՝ կոպտորեն խախտվել է, և հանրակրթական դպրոցները մեծամասամբ չեն համապատասխանում մատչելիության չափանիշներին, հետևաբար՝ հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների համար մնում են անմատչելի:

Ըստ այդմ՝ ձևակերպվում են մի շարք **առաջարկություններ** ողղված տարբեր պատկան մարմիններին:

⁷ Ներառական կրթություն իրականացնում է՝ «+», ներառական կրթություն չի իրականացնում՝ «-»

ՀՀ քաղաքաշինության պետական կոմիտեին.

- Շարունակական կերպով բարելավել մատչելիության շինարարական նորմերի՝ հաշվի առնելով միջազգային և ներպետական զարգացումները:
- Ներդնել համապատասխան արդյունավետ մեխանիզմներ ավարտական ակտի (շահագործման թույլտվության) տրամադրման գործընթացում մատչելիության շինարարական նորմերի համապատասխանությունը ամբողջական հավաստելու նպատակով:
- Կառուցվող (այդ թվում՝ վերակառուցվող, վերականգնվող, ուժեղացվող, արդիականացվող, ընդլայնվող) հանրակրթական բոլոր հաստատությունների դեպքում ապահովել հաշմանդամություն ունեցող անձանց (այդ թվում՝ երեխաների) ներկայացնող և քաղաքաշինական հարցերով զբաղվող հասարակական կազմակերպությունների մասնակցությունը բոլոր փուլերում՝ նախագծումից մինչև մոնիտորինգ և գնահատում: Մասնավորապես՝ հաշվի առնելով Հայաստանում մի շարք վարկային ծրագրերի շրջանակներում քաղաքացիական մասնակցության ապահովման փորձը⁸, ինստիտուցիոնալացնել մոնիտորինգին քաղաքացիների մասնակցության մեխանիզմները՝ օգտագործելով արդեն իսկ առկա գնահատման և տվյալների հավաքման օնլայն գործիքները:
- Բարձրացնել հասարակական իրազեկվածությունը հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար մատչելի միջավայրի վերաբերյալ՝ տարածելով դրա անհրաժեշտության, շինարարական նորմերի առկայության և դրանց պարտադիր լինելու վերաբերյալ տեղեկատվական հոլովակներ և թերթիկներ:
- Նպաստել քաղաքացիական հասարակության կողմից մատչելիության շինարարական նորմերի մասնակցային մոնիտորինգի իրականացմանը, այդ թվում՝ ստեղծելով նորմերի հնարավոր խախտումների վերաբերյալ ազդարարման ինտերակտիվ հարթակ:
- Մշակել և հանրության լայն խմբերի համար հասանելի դարձնել հանրակրթական նշանակության շենքերի մատչելիության մասին մանրամասն ստուգացանկեր, ձեռնարկներ:
- Իրականացնել տեսչական մարմնի կառուցվածքային և տարածքային ստորաբաժանումների աշխատողների պարբերական վերապատրաստումներ մատչելիության նորմերի մասին:
- Հրապարակել տեսչական մարմին ներկայացվող դիմում-բողոքների պարզեցված ընթացակարգը, այդ թվում՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար մատչելի ձևաչափով:
- Իրականացնել շարունակական հետազոտություններ՝ նորմերի պատշաճ պահպանմանը հետևելու և խախտումները բացահայտելու նպատակով:

Տեղական ինքնակառավարման մարմիններին.

- Բյուջետային տարվա բյուջեները կազմելու, քննարկելու, հաստատելու և կատարելու գործընթացներում հանրակրթական դպրոցների մատչելիությունը համարել առաջնային:
- Բացառել մատչելիության շինարարական նորմերի խախտմամբ օբյեկտը շահագործման ընդունող հանձնաժողովի ակտի ստորագրումը:
- Լիազորությունների շրջանակում ապահովել դպրոցներում բոլոր երեխաների համար անվտանգ և մատչելի պայմաններ և նպաստել նման պայմանների շարունակական ստեղծմանը, այդ թվում՝ միջազգային համագործակցությամբ իրականացվող ծրագրերում անխտրականությունը և ներառականությունը ամրագրելով որպես հիմնական սկզբունքներ:

⁸ «Կառավարության և քաղաքացիական հասարակության համագործակցության ամրապնդումը բաց կառավարման գործընկերության մեջ՝ հանուն հանրային ծառայությունների բարելավման» ծրագիր Ասիական զարգացման բանկի ֆինանսավորմամբ

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարությանը.

- Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանում ստեղծել «Համընդհանուր դիզայն» մասնագիտության կրթական ծրագիր:
- Վերանայել «Կրթության բարելավում» վարկային ծրագրի շրջանակներում իրականացվող բոլոր գործողությունները՝ բացառելու խտրականությունը հաշմանդամություն ունեցող անձանց նկատմամբ և ամրագրելու բոլոր գործողությունների ներառականության և մատչելիության պարտադիր պայմանը:

Հանրակրթական դպրոցների ղեկավարությունը.

- Պարբերաբար քննարկումներ ունենալ հաշմանդամություն ունեցող դպրոցականների հետ՝ նրանց կարիքների բարձրաձայնման, առկա խոչընդոտներին երկարաժամկետ արձագանքման իրականացման նպատակով:
- Աշակերտական խորհուրդներում ապահովել հաշմանդամություն ունեցող աշակերտների հավասար մասնակցության իրավունքը՝ խրախուսելու քննարկումների և որոշումների կայացման ներառականությունը, մինևույն ժամանակ լսելի դարձնելով հաշմանդամություն ունեցող երեխաների՝ մատչելի և ներառական կրթական միջավայրերի փորձառությունը:

Հավելված 1. Ուսումնասիրված դպրոցների ցանկ

Աղյուսակ 2. Ընտրանքում ներառված դպրոցներ

	Պետական ֆինանսավորում	Ոչ պետական ֆինանսավորում
Ներառական կրթ. իրականացնող	<ol style="list-style-type: none"> Վանաձորի հ.18 միջնակարգ դպրոց Գյումրու հ.1 ավագ դպրոց Վանաձորի հ.17 ավագ դպրոց Գյումրու հ.45 ավագ դպրոց Երևանի հ. 88 հիմնական դպրոց 	<ol style="list-style-type: none"> Երևանի հ. 125 հիմնական դպրոց Գյումրու հ. 23 հիմնական դպրոց Վանաձորի հ. 30 հիմնական դպրոց Գյումրու հ. 30 հիմնական դպրոց Գյումրու Օյունջյան միջնակարգ դպրոց-վարժարան
Ներառական կրթ. չիրականացնող	<ol style="list-style-type: none"> Վանաձորի հ. 9 հիմնական դպրոց Վանաձորի մաթեմատիկայի և բնագիտական առարկաների դպրոց Վանաձորի հ. 5 ավագ դպրոց Երևանի հ. 80 հիմնական դպրոց Շիրակի պետ. համալսարանի ավագ դպրոց 	<ol style="list-style-type: none"> Վանաձորի հ.10 ավագ դպրոց Վանաձորի հ. 7 հիմնական դպրոց Երևանի հ. 194 հիմնական դպրոց Երևանի հ. 56 հիմնական դպրոց Երևանի հ. 156 հիմնական դպրոց

Ֆավելված 2. Մոնիտորինգի դիտարկման քարտ

Ընդհանուր տեղեկատվություն

A1. Դիտարկողի կողմը

A2. Դիտարկման ամսաթիվը

A3. Դիտարկման սկիզբը

A4. Զաղաք

1) Երևան

2) Գյումրի

3) Վանաձոր

A5. Դպրոցի համարը

Չարակից տարածքներ

B1. Անցումներ դպրոցի մոտակա կանգառում:

1) Ստորգետնյա

2) Վերգետնյա

3) Երկուսն էլ առկա են

4) Երկուսն էլ բացակայում են (ԱՆՑՆԵԼ B3)

B2. Անցումների մատչելիությունը սայլակ օգտագործող կամ կույր անձանց համար: (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես մատչելի չեն, 5 – լիովին մատչելի են)

B3. Յետիոտնային Նախազգուշական ֆունկցիա կատարող շոշափողական (տակտիլ) միջոցների առկայություն:

1) Կողմնորոշող

2) Նախազգուշական

3) Երկուսն էլ առկա են

4) Երկուսն էլ բացակայում են

B4. Դպրոցի մայթի նյութը

B5. Դպրոցի մայթի հարթությունը: (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես հարթ չէ, 5 – լիովին հարթ է)

B6. Եթե մայթը սալիկապատ է, սալիկների միջև հեռավորությունը:

1) Փոքր է կամ հավասար 1,5 սմ-ի

2) Մեծ է 1,5 սմ-ից

3) Կիրառելի չէ

B7. Ավտոկայանատեղի առկայության դեպքում, առնվազն 1 առաջնային ավտոկայանատեղ

1) Առկա է և մատչելի

2) Առկա է, բայց ոչ մատչելի

3) Առկա չէ

4) Կիրառելի չէ

Դպրոցի հիմնական մուտք

C1. Մուտքի մոտ թեթահարթակի առկայություն

1) Առկա է

2) Առկա չէ (ԱՆՑՆԵԼ C7)

C2. Թեթահարթակի նյութը

C3. Թեթահարթակի լայնությունը

- 1) Նեղ է 1 մետրից
- 2) 1 մետր է կամ ավելի լայն

C4. Բռնածողերի առկայություն, եթե աստիճանների 2,5 մ-ից լայն է

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

C5. Արտաքին թեթահարթակի ծածկի առկայություն

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

C6. Արտաքին թեթահարթակի ջրահեռացում

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

C7. Արտաքին թեթահարթակի ջեռուցման հնարավորություն

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

C8. Հիմնական և մատչելի մուտքեր

- 1) Նույնն են
- 2) Տարբեր են

C9. Պատերին սարքերի առկայություն (փոստարկղեր, տաքսոֆոնների պատասպարանները, տեղեկատվական վահանները և այլն)

- 1) Առկա են
- 2) Առկա չեն (ԱՆՑՆԵԼ C10)

C10. Սարքերի անկյունները

- 1) Սուր են
- 2) Սուր չեն

C11. Դպրոցի մասին տեղեկատվական վահանակի տեսանելիություն (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես տեսանելի չէ, 5 – լիովին տեսանելի է

C12. Բրայլյան ցուցանակի առկայություն

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

C13. Դրենաժային և ջրահավաք ցանցերի տեղակայումը հատակի նկատմամբ

- 1) Համահարթ է
- 2) Համահարթ չէ

C14. Մուտքի դռան մոտ զանգի կոճակի առկայություն:

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

C15. Մուտքի դռան մոտ տեքստոֆոնի և տաքսոֆոնի առկայություն

- 1) Տեքստոֆոն առկա է
- 2) Տաքսոֆոն առկա է
- 3) Երկուսն էլ առկա են
- 4) Երկուսն էլ բացակայում են

Նախասրահ, միջանցքներ, հարկեր

D1. Սայլակով մարդու համար երթևեկելու հնարավորությունը (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես հնարավոր չէ, 5 – լիովին հնարավոր է)

D2. Դռների բացվածքներից, սանդուղքներից, թեքահարթակներից առաջ նախազգուշացնող ակոսավոր կամ հակադրական գույներով ներկված մակերևույթ:

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

	Դռների բացվածքներից առաջ	Սանդուղքներից առաջ	Թեքահարթակներից առաջ
Առկա է			
Առկա չէ			

D3. Գորգի առկայության դեպքում, դրա հաստությունը

- 1) Փոքր կամ հավասար է 1,3 սմ-ի
- 2) Մեծ է 1,3 սմ-ից
- 3) Կիրառելի չէ (ԱՆՑՆԵԼ D5)

D4. Գորգը հատակին

- 1) Ամրացված է
- 2) Ամրացված չէ

D5. Աստիճանների չափանիշների պահպանումը՝ հարթ, առանց ելուստների և խորդուբորդությունների (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես պահպանված չէ, 5 – լիովին պահպանված է)

D6. Աստիճանների երկայնքով բռնածողերով պատնեշների առկայություն

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

D7. Կողմնորոշման նշանների առկայություն

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

D8. Դասասենյակների համարների բրայլյան տարբերակի առկայություն

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

D9. Միջանցքների լուսավորությունը (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես լուսավոր չէ, 5 – լիովին լուսավոր է)

Դասասենյակներ

E1. Դռների մոտ առկա խոչընդոտներ

- 1) Շեմ
- 2) Անկում
- 3) Երկուսն էլ առկա են
- 4) Երկուսն էլ բացակայում են

E2. Դռան ծանրությունը (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – չափազանց ծանր է, 5 – ընդհանրապես ծանր չէ)

E3. Ավտոմատ դուռ

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ

- E4.** Դասասենյակի լուսավորությունը (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես լուսավոր չէ, 5 – լիովին լուսավոր է)
- E5.** Անջատիչների և վարդակների բարձրությունը հատակից
- 1) Ուղիղ կամ մոտավորապես 0,8 մ է
  - 2) 0,8 մ-ից բարձր կամ ցածր է
- E6.** Դասասենյակում առկա բռնակների և կոճակների տեղակայումը
- 1) Ուղիղ կամ մոտավորապես 0,8 մ է
  - 2) 0,8 մ-ից բարձր կամ ցածր է

Այլ սենյակներ

- F1.** Չուգարաններ առկա են
- 1) Բոլոր հարկերում
  - 2) Հարկերից մի քանիսում
  - 3) Հարկերից մեկում
  - 4) Ոչ մի հարկում (ԱՆՑՆԵԼ F6)
- F2.** Մատչելի զուգարանների սեռային տարբերակվածություն
- 1) Առկա է
  - 2) Առկա չէ
- F3.** Չուգարանի դռան լայնությունը
- 1) Փոքր է 0,9 մ-ից
  - 2) Հավասար է կամ մեծ 0,9 մ-ից
- F4.** Լվացարանից օգտվելու հարմարավետությունը (1-5 բալային սանդղակ, որտեղ՝ 1 – ընդհանրապես հարմար չէ, 5 – լիովին հարմար է)
- F5.** Չուգարանից կապ հաստատելու կոճակ
- 1) Առկա է
  - 2) Առկա չէ
- Դահլիճ
- F6.** Դահլիճում աթոռների տեղում սայլակով տեղավորվել
- 1) Հնարավոր է
  - 2) Հնարավոր չէ

	F7. Դռների մոտ առկա խոչընդոտներ 1. Շեմ 2. Անկում 3. Երկուսն էլ առկա են 4. Ոչ մեկը առկա չէ	F8. Դռան ծանրությունը (1-5 բալային սանդղակ)	F9. Ավտոմատ դուռ 1. Առկա է 2. Առկա չէ	F10. Լուսավորությունը (1-5 բալային սանդղակ)	F11. Անջատիչների և վարդակների բարձրությունը հատակից 1. Ուղիղ կամ մոտավորապես 0,8 մ է 2. 0,8 մ-ից բարձր կամ ցածր է
A. Դահլիճ					
B. Ընդունարան					
C. Բուֆետ					
D. Բուժկետ					
E. Հանդերձարան					
F. Գրադարան					
G. Ուսուցչանոց					

Հավելյալ սարքավորումներ

G1. Վերելակի առկայություն

- 1) Առկա է
- 2) Առկա չէ (ԱՆՑՆԵԼ G3)

G2. Վերելակի դռան լայնությունը

- 1) Փոքր է 0,9 մ-ից
- 2) Հավասար է կամ մեծ 0,9 մ-ից

G3. Դպրոցում վթարային ազդանշանների առկայություն

	G3.1. Չայնային	G3.2. Լուսային	G3.3. Չգայական
1. Առկա է			
2. Առկա չէ			

Ամփոփիչ տեղեկատվություն

H1. Դիտարկման ավարտը

Հավելված 3. Ֆոկուս խմբային քննարկման ուղեցույց

1. Ընդհանուր առմամբ, ինչքանով է ձեր քաղաքը մատչելի հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար:
2. Ձեր կարծիքով՝ հանրակրթական դպրոցները որքանով են մատչելի երեխաների համար:
3. Դպրոցներում մատչելիության հետ կապված ի՞նչ կոնկրետ խնդիրներ կան:
4. Ֆիզիկական տարածքի ի՞նչ խոչընդոտների են հանդիպում հաշմանդամություն ունեցող երեխաները դպրոցների հետևյալ տարածքային միավորներում՝
  - դպրոցի հարակից տարածքներ.
  - դպրոցի մուտք.
  - դպրոցի նախասրահ, միջանցքներ և հարկեր.
  - դպրոցի դասասենյակներ.
  - դպրոցի այլ սենյակներ (բուժետ, բուժկետ, սանհանգույց և այլն).
  - հավելյալ սարքավորումներ:
5. Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների ո՞ր հիմնական կարիքները պետք է բավարարվեն դպրոցներում:

Հավելված 4. Ուսումնասիրված իրավական ակտեր

1. «Հայաստանի Հանրապետությունում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին» ՀՀ [օրենք](#)
2. «Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ [օրենք](#)
3. «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ [օրենք](#)
4. «Երևան քաղաքում տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ [օրենք](#)
5. ՀՀ կառավարության որոշումը ճարտարապետահատակագծային առաջադրանք տալու կարգը հաստատելու մասին [հրաման](#)
6. ՀՀ կառավարության որոշումը ՀՀ-ում կառուցապատման նպատակով թույլտվությունների և այլ փաստաթղթերի տրամադրման կարգը հաստատելու և ՀՀ կառավարության մի շարք որոշումներ ուժը կորցրած ճանաչելու մասին [հրաման](#)
7. ՀՀ վարչապետի ՀՀ քաղաքաշինության, տեխնիկական և հրդեհային անվտանգության տեսչական մարմնի կանոնադրությունը հաստատելու մասին [որոշում](#)
8. ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի ՀՀՇՆ IV-1 1.07.01-2006 (ՄՄՆ 3.02-05-2003) «Շենքերի և շինությունների մատչելիությունը բնակչության սակավաշարժուն խմբերի համար» շինարարական նորմերի հաստատման մասին [հրաման](#)
9. ՀՀ առողջապահության նախարարի հասարակական զուգարաններին ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ N 2-III-2.13 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին [հրաման](#)
10. ՀՀ քաղաքաշինության նախարարի ՀՀՇՆ 31-03.01-2014 «Հանրակրթական նշանակության շենքեր» շինարարական նորմերը հաստատելու մասին [հրաման](#)